

1917 1918 1917

1918 1917 1918

1917 1918 1917

1918 1917 1918

1917 1918 1917

1918 1917 1918

1917 1918 1917

1918 1917 1918

1917 1918 1917

KUHMALAHDEN KAPINA-AIKA
[Koonnos]
7.XII.2017

Prologi

Käsissäsi oleva kooste on syntynyt tarpeesta koota eri lähteissä oleva pirstaleinen tieto yhteen koskien Kuhmalahden ja erityisesti Vehkajärven tapahtumia kapina-aikana 1918.

Koska kyseessä on nimenomaan kooste, olen pyrkinyt välttämään omien havaintojeni tai kommenttien lisäämistä tekstiin. Jonkin verran olen muokannut tekstiä sujuvammaksi, mutta hyvin vähäisessä määrin.

Eri teoksissa olevien tietojen todenmukaisuutta olen pyrkinyt tarkistamaan käytettävissäni olevin keinoin ja joitain selkeitä epätasällisyyksiä olen korjannut. Olen myös jättänyt joitakin eri lähteiden spekulatioita asioista tekstiin osoittamaan eri osapuolien, näkökantojen ja aikakausien näkemyksiä tapahtumista.

Tutkijat ovat panneet merkille, että varmuudella esitetyt tiedot kapina-ajasta perustuivat usein toisen kertomaan, ei itse kuultuun tai nähtyyn tapahtumaan. Tällaista aineistoa on yllättävän paljon, jopa suurin osa lehdistön kirjoituksista ja kansan muistitiedoista. Monet huhut tai tarkoituksella levitettyt väärät tiedot jäivät elämään.

Tekstin tukena on paikoin runsasti lehtileikkeitä aiheeseen liittyen. Lukijan täytyy huomioida, että nekin ovat aikansa lapsia ja edustavat julkaisunsa aatesuuntaa ja ajankohtansa näkemyksiä. En myöskään väitä, että olen löytänyt kaikki aiheisiin liittyvät leikkeet, osia on varmasti minulta pimennossa.

Tapahtumat olen pyrkinyt asettamaan aikajärjestykseen. Kapinan laajat taustat Suomen tasolla kerron vuodesta 1917 tammikuulle 1918. Kuhmalahden/Vehkajärven aikahaarukka kattaa lokakuun 1917 - huhtikuun 1918.

Koska en omaa kuin kaukaisen siteen Kuhmalahteen, katson olevani objektiivinen tarkastelemaan tämän hankalan ajan tapahtumia. Siksi katson voivani myös käyttää henkilöiden nimiä vapaasti, koska ne ovat olleet saatavilla julkisista tai vapaista painetuista lähteistä.

Litteenä olevat kartat kuvaavat lähinnä kulkuyhteyksien kehittymistä ja muutoksia. Niistä ilmenee mm. vanhat tielinjaukset.

Koostetta ei ole tehty kaupalliseen tarkoitukseen.

Vehkajärvellä armon vuonna 2017

Kapinan monisyiset taustat 1917

Maaliskuun vallankumous

Venäjällä 12.-16.3.1917 tehty vallankumous muutti ratkaisevasti tilannetta Suomessa. Tämän ns. maaliskuun vallankumouksen seurauksena oli tsaarinvallan kukistuminen; vallan Venäjällä otti väliaikainen hallitus, joka oli muodostettu porvarillisista liberaaleista. Vallankumoustietojen saavuttua Suomessa oltiin heti selvillä ratkaisevasti uuden alkamisesta, vaikka tilanteen vaihdokseen ei ollut osattukaan varautua.

Vallankumous vei mukanaan sotatila-asetuksen, jossa monin tavoin oli rajoitettu kokoontumisvapautta. Niinpä vallankumoustietoja seurasikin kaikkialla maassa suuria joukkokokouksia, joille oli tyypillistä voimakas kansallinen yhteenkuuluvuuden tunne, tunne siitä, että oli vapauduttu jostain todella painostavasta Ensimmäisiin suuriin joukkokokouksiin ja juhlallisuuksiin ottivat osaa sekä porvarilliset että työväenjärjestöt että venäläiset sotilaat ja heidän edustajansa.¹

Väliaikaisen hallituksen ohjelmana Suomeen nähden oli palauttaa entinen perustuslaillinen tila ja saada suomalaiset tukemaan Venäjän sotaponnistuksia. Tämä merkitsi mm. sitä, että suomalaisten olisi pitänyt katkaista suhteet jääkäriliikkeeseen. Suomessa ei ollut valmistauduttu uuteen tilanteeseen ja niin suomalaiset maaliskuussa 1917 tunnustivat väliaikaisen hallituksen maan korkeimman vallan haltijaksi. Suomen ja Venäjän suhteet eivät kuitenkaan tällä ratkenneet ja Suomessa alettiin arvostella väliaikaisen hallituksen tunnustamista. Venäjällä taas jatkui poliittinen valtataistelu; nimenomaan bolševikit olivat jyrkässä oppositiossa väliaikaista hallitusta vastaan ja Suomen työväenliikkeellä puolestaan oli kontakteja bolševikkeihin. Lisäksi sekä sosiaalidemokraatit sekä porvarilliset itsenäisyysmiehet esittivät vaatimuksia Suomen autonomian laajentamisesta. Näin Suomessa oli jo aikaisin keväällä nousemassa oppositiota väliaikaista hallitusta vastaan. Tilannetta saapui maaliskuun lopulla selvittämään väliaikaisen hallituksen sotaministeri **Aleksander Kerenski**. Neuvotteluista ei kuitenkaan ollut tulosta; Venäjän väliaikainen hallitus ei ollut kiinnostunut Suomen oikeuksien laajentamisesta eivätkä suomalaiset olleet halukkaita katkaisemaan yhteyksiä jääkäriliikkeeseen. Jännitys suhteissa väliaikaiseen hallitukseen heijastui sitten monella tavalla Suomeen, mm. bolševikkien vastakaikuna työväenliikkeessä.²

Kevään vallankumousjuhliin liittyi pian yhteiskunnallisia vaatimuksia, ennen kaikkea vaatimuksia 8-tuntisen työpäivän toteuttamisesta. Lisäksi niissä voimakkaasti korostettiin suomalaisten työläisten ja venäläisten sotilaiden yhteistoimintaa ja yhteenkuuluvuutta. Tämä taas herätti ärtymystä, pelkoa ja epäluuloa muissa ryhmissä. Tästä ”veljeily”-suhteesta ei pidetty ja porvarilliset tulksivatkin sen yhdeksi kansalaissodan taustatekijäksi.³

Maanviljelijät ja kuluttajat vastakkain, elintarvikepula

Maanviljelijä- ja kuluttajaväestön välinen juopa ja näiden ryhmien edustajien erilaiset käsitykset tilanteen vaatimuksista olivat myös yksi jännitystä lisäävä tekijä.⁴

¹ Soikkanen 1967, 13

² Soikkanen 1967, 103

³ Soikkanen 1967, 19

⁴ Soikkanen 1967, 31

Oli esitetty käsitys, että ”*maanomistajat ovat suuresti rikastuneet sodan aikana*”. Täsmällisiä tietoja tämän väitteen todenperäisyydestä ei ole saatavissa, mutta elintarvikkeiden puute oli aiheuttanut ensin salakaupassa ja sitten rajahintojenkin puitteissa suuria hinnannousuja, joten käsityksellä oli ainakin tietty reaalin pohja. Maatalousväen ärtymys johtuikin paljolta maatalouslakoista ja siitä, että se elintarvikelain mukaisesti joutuisi eräin paikoin sosialistien hallitsemien elintarvikelaus-
takuntien alaiseksi.⁵

Työväenlehtien uutisosastoja hallitsivat vuoden 1917 aikana elintarvikkeiden niukkuutta ja kohonneita hintoja koskevat uutiset sekä maininnat siitä, kuinka työväestöä ”riistettiin”. Vuoden 1917 alusta ja sitä ennenkin oli eri puolilla maata pidetty pulakokouksia, joissa ärtymys oli suuntautunut maanviljelijöihin, kauppiaisiin ja ennen kaikkea ”gulasheihin”. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen ilmaiset terästyivät ja jyrkässä äänilajissa ruvettiin vaatimaan parannusta.⁶

Elintarvikekysymys politisoitui entistä enemmän maatalouslakkojen yhteydessä. Tällöin eräät maanviljelijät lakkojen ärsyttämänä uhkasivat teurastaa karjansa. Tämä taas puolestaan aiheutti suuttumusta työväenliikkeen lehdistössä ja siitä muodostui pallo, joka entistä voimakkaammin kimmautti takaisin. Työväenliikkeen lehdistö tulkitsi tällaisen menettelyn uhaksi ja pyrkimykseksi välttää sovittelua. Porvarillisella taholla katsottiin, että lakot väistämättä johtivat karjan teurastamiseen ja että muuhun ei ollut mahdollisuutta. Näissä yhteyksissä elintarvikekysymys tuli lisäämään jo maatalouslakoissa kuumennutta vastakkainasettelua.⁷

Ensimmäinen elintarviketilanteen johdosta sattunut ”omavaltaisuus” tai ”anarkia” tai ”ryöstö” –se esiintyi sanomalehdissä niiden poliittisen kannan mukaan vaihdellen mm. näillä nimillä – sattui Turussa elokuun 9. päivänä. Ärsykkeen oli aiheuttanut se, ettei valtion vointarkastuslaitos katsonut voivansa jakaa ollenkaan voita tuolla viikolla. Kansanjoukko otti tällöin omavaltaisesti Valion varastosta suunnilleen 200 dritteliä (noin 10 200 kg) voita, joka kyllä jaettiin voikortteja vastaan. Miliisi, jonka olisi pitänyt ehkäistä tapaus, katseli päältä.

Tammikuussa 1918 pidetyssä Sosialidemokraattisen Puolueen puolueneuvoston kokouksessa eräät edustajat totesivat, että joukkojen vallankumouksellisuus oli elintarvikekysymyksen aiheuttamaa ärtymystä ja että sen pohjalle ei voitu mitään vallankumousta rakentaa. He olivat oikeassa ainakin sikäli, että tämä ärtymys oli yksi merkittävä tekijä vallankumouksellisuudessa. Se johti elokuun 13. päivänä jälleen väkijoukon spontaaniin liikkeelle lähtöön Turussa voin takia.⁸

Turussa tapahtuneen omavaltaisen voinjakelun jälkeisenä päivänä oli Helsingissä mielenosoituksia, jotka oli tähdätty voin kilohinnan korottamista vastaan. Voin kilohintaa oli korotettu, jotta voita saataisiin enemmän kulutukseen. Seuraavana päivänä mielenosoitukset jatkuivat, ja tällöin valittiin mielenosoitusten yhteydessä toimikunta tarkastamaan voivarastoja. Kilohinnaksi oli torilla pidetyssä kokouksessa päätetty 5 markkaa. Se oli alle entisen rajahinnan, joka oli 6 markkaa, ja myös alle uuden korotetun rajahinnan, joka oli 8 markkaa. Miliisi ei puuttunut tähänkään tapaukseen ja tapausta sanottiin ryöstöksi.⁹

⁵ Soikkanen 1967, 32-33

⁶ Soikkanen 1967, 33-34

⁷ Soikkanen 1967, 35

⁸ Soikkanen 1967, 37-38

⁹ Soikkanen 1967, 39

Myöhemmin syksyllä elintarviketilanne edelleen vaikeutui. Syynä oli osaksi työttömyys, jonka takia ei ollut varaa ostaa yhä enemmän mustaan pörssiin siirtyviä elintarvikkeita. Elintarvikkeiden epätasainen jakautuminen lisäsi ärtymystä. Työväenliikkeen kentän vallankumouksellisuus, jonka takana oli paljolti juuri elintarvikekysymyksen herättämä katkeruus, tuli hyvin näkyviin Suomen Ammattijärjestön neljännessä edustajakokouksessa, joka pidettiin marraskuun suurlakon aattona ja osittain sen aikana. Elintarvikekysymyksestä keskusteltiin marraskuun 13. päivänä **Oskari Tokoin** alustuksen pohjalta. Useissa puheenvuoroissa oli näkyvässä sellainen tunnelma, että nälkäkuolema oli edessä ellei tehty jotain. Toisissa puheenvuoroissa taas korostettiin, että oli rohkeasti lähdeävä kumouksen tielle. Tämän kannan voimakkuuteen vaikutti se, että keskustelun alussa Suomen Ammattijärjestön entinen puheenjohtaja **Eero Haapalainen** oli esiintynyt vallankumouksen puolesta ja pitänyt sen onnistumista täysin varmana. Kaikissa tapauksissa tästä keskustelusta käy hyvin selville elintarvikekysymyksen aiheuttama katkeruus ja siitä virinnyt vallankumoustunnelma.¹⁰

Eduskunnassa Santeri Alkio viittasi puheenvuorossaan tärkeään tekijään katkeruuden ilmapiirin synnyssä, siihen, että tilanne oli kauan tarjonnut hyvät mahdollisuudet keinotteluun. Pietarissa oli muodostunut suomalaisten tuotteiden ylikysyntää ja ruplan arvon lasku sekä samaan aikaan voimassa ollut Suomen markan pakkokurssi suhteessa ruplaan olivat saaneet aikaan sen, että suomalaiset elintarvikkeiden välittäjät olivat hankkineet suuria voittoja erityisesti vaihtaessaan saamansa ruplat markoiksi. Työväenliike oli kauan väittänyt, että kapitalistinen yhteiskunta perustui huijaukseen ja silloinen tilanne näytti osoittavan todeksi tämän väitteen.¹¹

Maatalouslakot

Maatalouden työtaistelut kärjistyivät kevästä 1917 lähtien yhteiskunnallisia mielipiteitä. Isäntien ihanteet olivat vanhastaan olleet patriarkalliset, ja työntekijöiden asema riippui isännistä. Ennen vuotta 1917 maataloustyöntekijöiden järjestäytyminen oli heikkoa ja yleinen aktiivisuus vähäistä. Tämän vuoden ilmapiiri lisäsi nopeasti aktiivisuutta, ja myös vaatimus 8-tuntisesta työpäivästä esitettiin. Toiset maanviljelijät kieltäytyivät tiukasti vaatimuksen toteuttamisesta, toiset suhtautuivat myönteisesti. Useimmiten he vetosivat elintarvikepulaan ja esittivät, että 8-tuntinen työpäivä oli maatalouteen sopimatonta. Sitä paitsi juuri maatalouden piirissä oltiin tottumattomia molemminpuoliseen työsuhteiden järjestämiseen ja hoitamiseen. Neuvottelut käytiin lisäksi paikkakunnittain ja tiloittain, joten hyvin monet satunnaiset tekijät pääsivät estämään sovinnon tekoa. Lakkojen puhjettua yrittivät lakkolaiset ehkäistä myös isäntien ja muiden perheenjäsenten työskentelyä. Erityisesti heidän huomionsa kiinnittyi rikkureihin, ja näissä yhteyksissä sattuivatkin ensimmäiset väkivallanteot. Ne johtivat puolestaan suojelusvartioiden syntymiseen ja nämä taas olivat suojeluskuntien alkuna.

Lakkoja esiintyi suhteellisen suppealla alueella, pääasiallisesti Etelä-Suomen, Varsinais-Suomen ja Satakunnan suurtilojen seuduilla. Näillä alueilla jännitys ensimmäiseksi huipentuikin. Työväenlehdet syyttivät isäntiä taipumattomiksi ja porvarilliset lehdet lakkolaisia sovintoon suostumattomiksi sekä perin halukkaiksi väkivaltaisuuksiin. Aivan erityisesti arvosteltiin Työmies –lehden suhtautumista työtaisteluihin.¹²

¹⁰ Soikkanen 1967, 353

¹¹ Soikkanen 1967, 357

¹² Soikkanen 1967, 45

Lakot olivat kauttaaltaan korpilakkoja, joihin ei oltu saatu Suomen Ammattijärjestöjen lupaa ja joissa ei läheskään aina noudatettu irtisanomisaikoja. Eniten työpäiviä menetettiin syyskaudella Vesilahdella, Ypäjällä ja Kuhmalahdella tapahtuneissa torpparien lakoissa.¹³

Maatalouslakkoihin liittyi myös kuluttajien ja maataloustuottajien välinen vastakohta, joka elintarviketilanteen vaikeutuessa jyrkkeni. Kuluttajien kannalta hintojen nousut ja rajahintojen kiertäminen olivat maataloustuottajien ahneutta, ja vastaavasti maanviljelijöiden katkeruus suuntautui kaupunkilaisiin sikäli, että maatalouslakkojen sanottiin syntyneen nimenomaan kaupunkilaisten yllytyksestä. Maataloustuottajien järjestäytyminen sai virikettä lakoista ja eduskuntakäsittelyssä silloin olleesta uudesta elintarvikelaista.¹⁴

Maatalouslakkojen yhteydessä sattuneet väkivaltaisuudet säteilivät hyvin laajalle. Ne olivat kimmokkeina porvarillisten lehtien ja kansalaispiirien vaatiessa lujempaa järjestysvaltaa ja hallituksen puuttumista tiukoin ottein tilanteeseen.¹⁵ Maatalouslakkojen yhteydessä sanomalehtikirjoittelu kärjistyi; mielipiteiden muovautumiseen ei niinkään vaikuttanut jonkin tapauksen todellinen kulku, vaan se, miten asian uskottiin tapahtuneen tai mikä kuva siitä lehdissä haluttiin antaa. Eri leirien lehdet käsittivät tapahtumien luonteen hyvin eri tavoin. Työväenlehdille tapahtumat olivat sorrettujen taistelua oikeuksiensa puolesta; yleensä niiden kuvausten mukaan lakkolaiset toimivat rauhallisesti. Porvarilliset lehdet, lähinnä vanhasuomalaiset ja nuorsuomalaiset, puhuivat ”pöyristyttävistä väkivaltaisuuksista”. Itsenäisyysuunnan ja maalaisliiton lehdet kirjoittivat maatalouslakosta vähemmän ja käyttivät varovampia ilmauksia.¹⁶

Heinäkuun 13. päivänä Huittisten meijerillä sattunut välikohtaus kiristi entisestään yhteiskunnallista jännitystilaa. Siellä ”manttaalimiesten edustajat” (nimismies **Öller**, eläinlääkäri **Engdahl**, vt. eläinlääkäri **Backman**, merikapteeni **V. Ryti**, rakennusmestari **U. Ryti**, talokas **Kyrrä** ja liikemies **Laurila**) ampuivat 7 lakkovahtia.¹⁷

Noin kuukautta myöhemmin ampui poliisi Ypäjällä lakkomielenosoitusten yhteydessä lakkovahtina ollutta 20-vuotiasta **Simo Saarikkoa** kuolettavasti. Tähän työväenlehdistö reagoi voimakkaasti.¹⁸

Työttömyys

Työttömyys, yksi kesän 1917 jännityksen taustatekijöitä, keskittyi erityisesti Helsingin ympäristöön, josta syksyllä muodostui levottomuuskeskus. Venäjän väliaikainen hallitus joutui näet lopettamaan Suomessa suoritettavia valli- tai patteritöitä kuten niitä silloin kutsuttiin. Venäjän väliaikainen hallitus pyysi niitä varten suurta lainaa, koska silloin ei ollut käytettävissä Suomen rahaa. Jatkuvasti arvossaan laskevien ruplien tulva Suomen Pankkiin oli jo vetänyt markan pahasti inflaation pyörteeseen. Venäläisten lainavaatimusten tyydyttäminen olisi lisännyt setelistön määrää peräti kaksinkertaiseksi. Tosin Venäjälle myönnettiin lainaa mutta niin vähän, ettei vallitöitä voitu enää

¹³ Tuominen et al. 1979, 319-320

¹⁴ Soikkanen 1967, 47

¹⁵ Soikkanen 1967, 49

¹⁶ Soikkanen 1967, 50-51

¹⁷ Soikkanen 1967, 52

¹⁸ Soikkanen 1967, 54

entisessä laajuudessa järjestää. Vallitöiden loppuminen aiheutti työttömyyttä ja loi levotonta mielialaa.¹⁹

Kysymys työttömyyden lieventämiseksi järjestettävistä hätäaputöistä ja niissä maksettavista palkoista olivat syynä Malmin kunnantalon piiritykseen elokuun 13. päivänä ja myös Helsingin kaupunginvaltuuston piiritykseen Pörssitalossa elokuun 17. päivänä. Maanantaina 13. elokuuta pariin tuhanteen nouseva työttömien joukko sulki Helsingin maalaiskunnan kunnanvaltuuston istuntohuoneeseen. Painostuksella pyrittiin nostamaan hätäaputöissä maksettavia palkkoja. Piiritys liittyi siihen levottomuuksien aaltoon, joka oli alkanut omavaltaisesta voinjakelusta 11. päivänä elokuuta. Voin hintoja oli juuri nostettu, mikä loi konkreettista pohjaa myös näille palkkavaatimuksille. Malmin kunnantalon piirityksessä oli lisätekijänä se, että piirittäjien joukossa oli venäläisiä sotilaita, jotka olivat uhanneet panna kunnantalon tuleen ellei työntekijöiden vaatimuksiin suostuttaisi.

Tämä hätäaputöiden palkkojen alhaisuuden ja työttömyyden sekä hinnankorotusten aiheuttaman ärtymyksen purkaus oli kuin lumipallo, joka lähti vierimään. Porvarillisissa lehdissä kiinnitettiin ensi sijassa huomio venäläisten sotilaiden osallistumiseen, joka näyttää olleen varsin sattumanvaraista. Se herätti pelkoa ja ärtymystä, ja antoi vauhtia suojeluskuntatyölle. Suojeluskuntien perustaminen taas kirvoitti epäluuloa ja pelkoa työväenliikkeessä. Tälläkin kertaa venäläisten osallistuminen ärsytti maalaisliittoa ja itsenäisyysmiehiä, jotka olivat valtiollisissa kysymyksissä samoilla linjoilla sosiaalidemokraattien kanssa. Päivää ennen Malmin kunnantalon piiritystä (12.8.1917) Työmies -lehti kirjoitti työttömyyden aiheuttamasta mielialojen kiristymisestä. Sen sävy oli pikemminkin pelokas kuin kiihottava; se totesi, että levottomuuksien ehkäiseminen oli vaikeaa ja että venäläiset sotilaat saattoivat helposti puuttua niihin, mitä se ei suinkaan tämän mukaan toivonut.²⁰

Järjestyksenpitokysymys

Yksi vuoden 1917 vaikeita ongelmia oli järjestyksenpitokysymyksen ratkaisu, joka ei onnistunut kaikkia poliittisia ryhmiä tyydyttävällä tavalla. Vanha poliisikunta oli varsinkin suurimmissa kaupungeissa ollut siinä määrin näkyvästi tsaarinvallan palvelija, että se oli menettänyt kunnioituksensa ja arvonantonsa. Niinpä nyt samoin kuin vuoden 1905 suurlakon aikana työväenjärjestöt ottivat vastatakseen järjestyksenpidosta. Tämä herätti arvostelua porvarillisella taholla, eikä työväenjärjestöjen edustajista kootun miliisin puolueettomuuteen luotettu. Miliisi taas oli mielenosoitusten yhteydessä vaikeassa asemassa. Sen olisi esimerkiksi pitänyt estää kunnanvaltuustojen piirittäjiä, jotka se kuitenkin tunsikin omikseen ja joiden se käsitti olevan oikealla asialla. Väliin miliisi puuttui mielenosoituksiin, väliin se oli täysin piittaamaton. Porvarillisissa herätti epäluuloa se, että miliisiin pääsemiseksi oli kuuluttava työväenjärjestöihin.²¹

Asia sai sekä lehdistössä, että eduskunnassa aikaan katkeria väittelyjä. Järjestyksenpitokysymys säteili hyvin laajalle; yksi ratkaisuyritys oli poliisikoulun järjestäminen Saksanniemen kartanoon Porvoon lähelle. Tämä taas aiheutti työväenliikkeessä epäluuloja: se tulkittiin työväenliikettä vastaan tähdätyksi.²²

¹⁹ Soikkanen 1967, 55

²⁰ Soikkanen 1967, 56

²¹ Soikkanen 1967, 60

²² Soikkanen 1967, 61

Tilanteen kärjistymiseen vaikutti olennaisesti eduskunnan päätös lujan järjestysvallan luomisesta. Porvarilliset ajoivat tätä asiaa; sen yhtenä taustatekijänä oli väkivallantekojen johdosta syntynyt turvattomuus. Käsitetyt tilanteen vaatimuksista tässä asiassa menivät sosiaalidemokraattien ja porvarillisten välillä täysin ristiin. Kansalaissodan henkiset edellytykset olivat tältä osin jo olemassa. Porvarilliset vetosivat paitsi väkivaltaisuuksien aiheuttamaan turvattuuteen myös siihen, että levottomuudet aiheuttivat vaaran itsenäisyydelle. Näin porvarilliset yhdistivät järjestyksenpitokysymyksen ja itsenäisyysasian. Heidän mielestään ne olivat nyt kytkeytyneet toisiinsa. Samalla myös suojeluskuntaliike täysin yhtenäistyi – Satakunnan ja Etelä-Suomen suojeluskunnathan olivat syntyneet järjestyksenpidon pohjalta, kun taas Pohjanmaan ja Karjalan suojeluskuntien lähtökohta oli itsenäisyyspoliittinen. Nyt näiden erojen katsottiin hävinneen.

Eduskunnassa näitä kysymyksiä käsiteltiin kahdessa yhteydessä. Toinen oli sotalaitoksen perustaminen ja toinen sisäisen järjestyksen luominen. Työväenliike koki molemmat hyökkäyksiksi itseään vastaan. Tämä selittyy osittain marxilaisen aatesisällön pohjalta. Sen mukaan sotalaitos ja poliisi olivat kapitalistisessa yhteiskunnassa tähdätyt nimenomaan työväestöä vastaan. Lisäksi todettiin, että suojeluskuntia oli syntynyt maatalouslakkojen yhteydessä vastustamaan työväestön vaatimuksia. Sosiaalidemokraatit eivät olleet joutuneet väkivallantekojen kohteeksi, joten he vähätelivät niitä ja katsoivat, että ripeä uudistuspolitiikka poistaisi ne. Osittain kai molemmilla puolin aavisteltiin tuleva yhteenotto ja näin keskustelun argumentit olivat enemmän taktisia kuin periaatteellisia. Lujan järjestysvallan luomisen totesi eduskunnan enemmistö välttämättömäksi, mutta samalla tämä ratkaisu kiristi tilannetta. Tällöin oli jouduttu tapahtumien kehään, joka tuntui murtumattomalta.²³

Tammikuun 9. päivänä 1918 käsiteltiin eduskunnassa kysymystä sotalaitoksen aikaansaamisesta. Aloitteen armeijan perustamisesta oli tehnyt marraskuun lopussa nuorsuomalainen edustaja **Antti Mikkola** ja siihen oli yhtynyt 46 edustajaa.²⁴

Ehdotus sotavoimien perustamiseksi sai sitä valiokuntaan lähetettäessä taakseen vain niukan enemmistön (94-91), sillä myös eräät porvarilliset tunsivat epäilyksiä asevelvollisuutta kohtaan, joten asia haudattiin. Sen sijaan ratkaisu tapahtui toisella linjalla: tammikuun 12. päivänä eduskunta nimittäin myönsi senaatille valtuudet lujan järjestysvallan luomiseksi. Tätä eduskunnan päätöstä edelsi kiihkeä keskustelu, jossa vastapuolelle singottiin samat syytökset kuin sotalaitoksesta käydyn keskustelun kuluessakin. Kun eduskunta äänin 97-85 hyväksyi tämän ehdotuksen, vasemmalta tullessa välihuudossa uhattiin hallituksen vangitsemisellä. On vaikea tulkita, olivatko sosiaalidemokraattien puheet ensi sijassa uhkauksia vaiko katkeria toteamuksia siitä, että tämä päätös johtaisi sotaan. Edustaja **M.A. Airola** näet ehdotti, että istunnon lopuksi porvaristo veisaisi: ”Syttynyt on sota julma.”²⁵

Päätös koettiin uhaksi työväenliikkeelle. Työväenliikehän ei ollut joutunut kärsimään väkivallanteoista, joten sillä taholla niitä pidettiin vähäisinä. Tosin Turun tapausten johdosta oli myös työväenliikkeessä esitetty vaatimuksia järjestyksen palauttamisesta. Tilanne koettiin

²³ Soikkanen 1967, 359-360

²⁴ Soikkanen 1967, 361

²⁵ Soikkanen 1967, 363

eduskuntaryhmässä hyvin epäselväksi. Eduskuntaryhmä oli työväenliikkeen elimistä vähiten vallankumouksellinen.²⁶

Venäläinen sotaväki

Vuosien 1917 ja 1918 tapahtumiin vaikutti myös maassa oleva venäläinen sotaväki. Saksalaisten maihinnousun pelosta venäläisten joukkojen määrää vielä kesällä 1917 lisättiin, jolloin maassa oli venäläistä sotaväkeä noin 100 000 miestä maasotajoukoissa sekä vielä osa Venäjän Itämeren laivastoa. Lukumäärä oli suurimmillaan elokuusta lokakuuhun 1917. Tämän jälkeen alettiin joukkoja siirtää maasta ja kotiuttaa vanhempia ikäluokkia. Näin ollen venäläisen sotaväen lukumäärä vuoden vaihteeseen tultaessa oli laskenut noin 40 000:en. Vallankumous oli lisäksi aiheuttanut omin lupinsa kotiin lähtöä, joten tarkkaa lukumäärää joukoista oli vaikea saada. Vallankumouksen tunnelmissa joukot olivat menettäneet kurinsa, ja niinpä kevästä 1917 alkaen tapahtui väkivallantekoja ja tappeluja, joihin venäläiset sotilaat osallistuivat. Aluksi niillä ei ollut poliittista sisältöä, mutta erityistä ärtymystä ne näyttävät herättäneen Pohjois-Suomessa ja Pohjanmaalla – siellähän venäläisiä varuskuntia oli myös maaseudulla. Venäläisten sotilaiden väkivallantekoihin kiinnitettiin suurta huomiota itsenäisyysmiesten lehdessä Uudessa Päivässä, jossa jatkuvasti korostettiin venäläisten sotilaiden muodostamaa uhkaa.²⁷

Heinäkuun alkupuolella sattui Tampereella tappelu venäläisten sotilaiden ja suomalaisten nuorukaisten välillä. Kirjoittaessaan tästä kahakasta 10.7.1917 Kansan Lehti korosti hyvien suhteiden merkitystä ja tähdensi, että järjestyneen työväen tuli säilyttää hyvät suhteet venäläisiin sotilaisiin eikä syyllistyä kansallisuusvihaan. Porvarillisissa lehdissä tämä tulkittiin tuen etsimiseksi venäläisistä sotilaista. Toisaalta sen voi tulkita reaaliseksi pyrkimykseksi estää aseistettujen sotilaiden ja suomalaisten välien kiristyminen avoimeksi vihamielisyydeksi, koska suomalaiset aseettomina olivat huonommalla puolella. Sitä paitsi kansainvälisen yhteenkuuluvuuden korostaminen kuului kyllä luonnostaan sosiaalidemokratiaan.²⁸

Pohjanmaalta olivat kevästä alkaen kuuluneet äänekkäimmät vaatimukset sotaväen poistamiseksi. Siellähän suojeluskuntaliike sai vauhtia juuri sotilaiden väkivallanteoista. Liike oli tähän aikaan, siis elokuun loppupuolella, leviämässä hyvää vauhtia. Jo toukokuun puolella oli pastori **A.R. Hedberg** perustanut Mustasaaren ”palokunnan”, joka oli tähdätty venäläisiä sotilaita vastaan ja jonka tavoitteet liittyivät itsenäisyyspyrkimyksiin. Sen sijaan Satakunnan järjestyskuntaliike sai alkunsa maatalouslakoista ja oli suuntautunut sosialisteja vastaan.²⁹

Eri tahot siis vaativat elokuusta alkaen entistä tiukemmin venäläisten sotilaiden poistamista maasta. Väkivallantekoja oli herätty pelkäämään, mutta taustaan kuului myös itsenäisyyspoliittinen ja venäläisvastainen asenne. Osittain epäiltiin myös venäläisen sotaväen tukevan sosialisteja ja sosiaalidemokraattien puolestaan vetoavan siihen.³⁰

Myöhään syksyllä lisääntyivät uutiset venäläisten sotilaiden omavaltaisuuksista. Bolševikit alkoivat myös päästä enemmistöksi Suomeen sijoitettujen sotilaiden vallankumouksellisissa elimissä ja

²⁶ Soikkanen 1969, 17

²⁷ Soikkanen 1967, 64

²⁸ Soikkanen 1967, 75

²⁹ Soikkanen 1967, 74

³⁰ Soikkanen 1967, 83

työväenlehdistö puolusti tästä syystä selvemmin sotilaita.³¹ Samalla kaikki porvarilliset lehdet alkoivat arvostella venäläisiä ja venäläistä sotaväkeä. Syksystä 1917 lähtien porvarillisissa lehdissä esiintyi jatkuvasti tietoja siitä, että venäläinen sotaväki ja Suomen työväenliike toimivat yhteisymmärryksessä. Alkoi muodostua käsitys, joka hallitsi sodankäyntiä ja sodan luonteen käsittämistä valkoisella puolella; sosiaalidemokraattisen puolueen johto ja maassa olevat venäläiset sotilaat olivat kiinteässä yhteistyössä kumouksen valmistelemiseksi.³²

Uusi Päivä –lehti kohdisti vielä vuoden 1917 lopussa ja vuoden 1918 alussa arvostelunsa kärjen venäläisiä sotilaita, bolševikkeja ja myös Leniniä vastaan. Suomalaista työväenliikettä ja punakaarteja arvosteltiin vähemmän. Uusi Päivä korosti, että bolševismi oli samanlaista imperialismia kuin tsaarinvalta ja että tsaarin pistimet olivat samanlaisia kuin Lenininkin pistimet. Kaikissa Uuden Päivän uutisissa mainittiin siitä, että suomalaisia oli vain vähän liittynyt venäläisten sotilaiden ja bolševikkien toimintaan. Uutisissa vältettiin vetämästä koko Suomen työväenliikettä tähän kuvaan. Missä määrin Uuden Päivän kirjoittelu ja uutisten otsikointi oli taktiikkaa ja missä määrin menettelyn saneli kansallistunnon pohjalta nouseva venäläisvastaisuus tai sotilaiden tekojen herättämä ärtymys, on vaikea arvioida. Varmasti kirjoituksiin sisältyivät kaikki nämä ulottuvuudet.³³

Reaalisen ja samalla tehokkaan syyn sotaväen poistamisvaatimuksen tueksi lehdistö sai elintarviketilanteesta. Tämä argumentti vaikutti työväenliikkeen kannattajienkin piirissä. Olihan työväenliike keväällä järjestänyt kansalaiskokouksia, joissa oli vaadittu sotaväen vähentämistä. Viittaaminen sotilaiden aiheuttamaan ”nälkäkuolemaan” oli varmasti aika vaikuttava väittämä. Itsenäisyysmiesten tavoitteisiinhan kuului maassa olevan venäläisen sotaväen saaminen pois ja tällöin varmasti viittaaminen elintarviketilanteeseen oli tehokkaimpia keinoja väestön nostamiseksi venäläisiä sotilaita vastaan.³⁴

Maalaisliiton lehdet, esimerkiksi Ilkka, muotoilivat yleensä uutisensa niin, että väkivaltaa ei pantu sosialistien syyksi, vaan syytettiin pääasiassa venäläisiä sotilaita. Uutiset muovasivatkin vähitellen lukijoille sen käsityksen, että tammikuun lopulla lähdettiin taistelemaan nimenomaisesti venäläisiä sotilaita ja heihin liittyneitä huligaaneja vastaan. Maalaisliiton lehdistössä oli pienemmillä maininnoilla kuitattu kaikki pelkästään työväenliikkeen ja suomalaisten aiheuttamat väkivallanteot ja levottomuudet kuin muissa porvarillisissa lehdissä. Miltei vaistomaisesti niihinkin oli liitetty venäläisten sotilaiden osuutta. Lehden lukijat kokivat sodan sodaksi venäläisiä vastaan ja sen vuoksi myös voimakkaasti vapaussodaksi. Vaikea on yrittää arvioida, kuinka paljon toimittajataso tietoisesti pyrki propagandaan ja kuinka paljon se todella näki asiat näin. Pohjanmaalla väkivallantekijät olivat kyllä pääasiallisesti venäläisiä sotilaita.³⁵ Pohjanmaan maalaisyhteiskunnassa ei ollut sellaisia vastakohtia kuin Etelä-Suomessa, joten vastakohta sosialistien ja porvarillisten välillä ei siellä luonut niin suurta jännitystä kuin etelämpänä. Tämän takia suuttumus venäläisten sotilaiden tekojen johdosta oli yhtenäisempi ja yhdisti maakunnan väestöä.³⁶

³¹ Soikkanen 1967, 197

³² Soikkanen 1967, 200

³³ Soikkanen 1967, 336

³⁴ Soikkanen 1967, 338-339

³⁵ Soikkanen 1967, 340

³⁶ Soikkanen 1967, 342

Pettymyksen tuntein ottivat kaikki porvarilliset lehdet vastaan uutisen Sosialidemokraattisen Puolueen päätöksestä, joka toivoi venäläisen sotaväen maahan jäämistä. Itse tapaus olisi tarjonnut aiheen suurelle propagandanumerolle, mutta sellaista ei oikein uskallettu, sillä maassa olevien sotajoukkojen asettuminen tulevaisuudessa kansalaissodassa kapinallisten puolelle näytti valkoisten kannalta pelottavalta. Ilmeisesti juuri maalaisliitto oli pettynyt sosiaalidemokraattien kannanoton vuoksi, koska se oli painottanut venäläisten olleen väkivaltaisuuksien tekijöitä vain pienen joukon suomalaisia huligaaneja liittyessä heihin.³⁷

Kirjaltajalakko

Porvarillisten sanomalehtien kärjekkyyteen vaikutti tuntuvasti pitkä kirjaltajalakko. Se näet kesti heinäkuun alusta aina elokuun 8. päivään. Porvarilliselta taholta väitettiin, että sosiaalidemokraatit pyrkivät sillä näin tukkimaan heitä arvostelevalle lehdistölle suun. Tämän väitteen todenperäisyyttä on vaikea selvittää, toisaalta lakkoherkkyys oli vuoden 1917 kesällä suuri. Sen selityksenä taas oli elintarvikkeiden hintojen jatkuva nousu ja inflaatio. Työväestöllä oli tunne siitä, että nyt oli edullista ajaa palkankorotusvaatimuksia, koska tilanne saattoi nopeasti muuttua.³⁸

Anarkismi

Kevään ja kesän 1917 ilmiöihin kuuluivat epämääräinen vallankumouksellisuus ja levottomuudet, joiden yhteydet työväenliikkeeseen olivat vähäiset tai olemattomat. Työväenliike yleensä tuomitsi ne, mutta liikkeen johto oli haluton pakolla lopettamaan niitä. Niihin kuului mm. Helsingissä senaatintorilla ja Nikolainkirkon portaille syntynyt ns. toriteatteri. Siellä esiintyi etupäässä venäläisiä puhujia, jotka tarjosivat mielipiteitään torilla maleksiville venäläisille sotilaille. Tässä ”ulkoilmateatterissa” esiintyi myös suomalaisia puhujia, ennen muita hovioikeuden auskultantti **Jean Boldt** ja ”sisar” **Huttunen**. Heidän julistuksensa oli jonkinlaista uskonnollista anarkismia: ankaria hyökkäyksiä tehtiin yksityisomaisuutta vastaan ja jopa kehoitettiin väkivaltaisuuksiin rikkaita vastaan. Kerran kerrottiin puhujan vaatineen kaljupäitä tapettavaksi. Kesäkuun 17. päivänä boldtilaiset valloittivat Nikolainkirkon. Yöllä miliisi tyhjensi kirkon ja tällöin syntyi kahakka, jossa kolme miliisiä haavoittui.³⁹

Valtalaki

Venäjän väliaikainen hallitus oli tunnustettu korkeimman vallan haltijaksi ja Suomen senaatti oli vastaanottanut siltä nimityksensä. Tämä tapahtui vaiheessa, jolloin yhdelläkään ryhmällä ei ollut selvää käsitystä siitä, miten tilannetta tulisi käyttää hyväksi ja mitä se vaatisi. Sosiaalidemokraattien taholta ruvettiin pian vaatimaan Suomelle laajempaa itsemääräämisoikeutta. Valtalaki merkitsi korkeimman vallan siirtämistä Suomen eduskunnalle lukuun ottamatta ulkopoliittikkaa ja sotilasasioita. Vanha kiistakysymys tässä kohden on, kuinka paljon sosiaalidemokraattien motiivit olivat kansallisia ja kuinka paljon ne liittyivät siihen, että heidän oli eduskuntaenemmistön turvin taktisesti edullista korostaa korkeimman vallan siirtämistä eduskunnalle ja olivatko ehkä näiden pyrkimysten takana bolševikit, jotka olivat tiukassa oppositiossa väliaikaista hallitusta vastaan. Ilmeisesti sosiaalidemokraattien motivaation painopiste vaihteli.⁴⁰

³⁷ Soikkanen 1967, 348

³⁸ Soikkanen 1967, 87

³⁹ Soikkanen 1967, 88

⁴⁰ Soikkanen 1967, 113

Valtalain yhteydessä patrioottiset näkökohdat ja työväenliikkeen kansainvälisen solidaarisuuden vaatimukset kävivät samaan suuntaan. Kysymyksessä oli taistelu Venäjän väliaikaista hallitusta vastaan ja samalla Suomen itsenäisyyden toteuttaminen. Molempia vaatimuksia voitiin viedä eteenpäin samalla politiikalla. Tilanne muuttui bolševikkien päästyä valtaan. Sosiaalidemokraatit olivat valinneet valtalain toteuttamisen ajankohdaksi saman, jona bolševikit yrittivät vallankaappausta Pietarissa. Oli selvää, että tämä oli edullinen ajankohta irtautua väliaikaisen hallituksen vaikutusvallasta.⁴¹

Nuorsuomalaisessa ja varsinkin vanhasuomalaisessa puolueessa suhtauduttiin valtalakihankkeeseen epäillen. Toiset pelkäsivät lähinnä sitä, että valtalaki toisi korkeimman vallan sosialistienemmistöiselle eduskunnalle, toisten mielestä se arveluttavasti liittyi Venäjän sisäiseen valtataisteluun. Tunnetuimpia valtalain vastustajia oli **K.J. Ståhlberg**, joka korosti varovaisuutta. Niinpä hän eduskuntalausunnossaan heinäkuun 17. päivänä puhui seikkailupolitiikasta, jossa pelattiin maan ja kansan kohtalolla.⁴²

Sosiaalidemokraattien rohkeus selittyi siitä, että Venäjän työmies- ja sotilasneuvostojen kongressi oli hyväksynyt valtalain ja että bolševikkien kumoushankkeen uskottiin onnistuvan. Suomen kysymys liittyi täten läheisesti Venäjän tilanteen kehitykseen ja sen sisäiseen valtataisteluun.

Eduskunnan hajotus

Kun Venäjän väliaikainen hallitus oli selvinnyt bolševikkien kapinayrityksestä, se tarttui eduskunnan menettelyyn. Väliaikainen hallitus päätti hajottaa Suomen eduskunnan. Tämän päätöksen syntyyn oli vaikuttamassa ministerivaltiosihteeri **Carl Enckell**, joka muistelmiensa mukaan esitti väliaikaiselle hallitukselle eduskunnan hajottamista ja korosti, että väliaikaisen hallituksen arvovalta ja kunnioitus Suomen perustuslakeja kohtaan vaativat tätä. Enckellin motiivina oli kai halu päästä sosialistienemmistöisestä eduskunnasta ja toisaalta tavoitteena säilyttää väliaikaisen hallituksen luottamus, jonka hän ymmärsi erittäin tärkeäksi. Sortovuosien ajoilta oleva pyrkimys perustuslakien mahdollisimman tarkkaan noudattamiseen vaikutti niinkään Enckellin kantaan.

Heinäkuun 31. päivänä annettiin hajotusmanifesti ja elokuun 2. päivänä pidetyssä istunnossa senaatti päätti julkaista sen. Sosiaalidemokraatit korostivat, että tämä oli hyökkäys Suomen kansan ”itsehallinto-oikeutta vastaan” ja että porvarilliset olivat tässä mukana yhdessä väliaikaisen hallituksen kanssa.⁴³

Eduskunnan hajotuksen johdosta järjestettiin eri puolilla maata kansalaiskokouksia, joissa väliaikaisen hallituksen menettely tuomittiin. Nämä kokoukset eivät ainakaan kaikki olleet sosiaalidemokraattien järjestämiä, sillä niissä oli - ainakin Uusi Päivä -lehden mukaan - myös muiden puolueiden edustajia mukana. Näin maassa oli yli puoluerajojen ulottuva mielipide hajotetun eduskunnan puolesta ja väliaikaista Venäjän väliaikaista hallitusta vastaan. Ilmassa oli oireita sellaisen kansallisen rintaman muodostumisesta, jossa mukana olisivat olleet myös sosiaalidemokraatit. Tämä mielipiderintama ei kuitenkaan kestänyt, sillä samaan aikaan alkoi työväenlehdissä olla hyökkäyksiä suojeluskuntia vastaan, jotka olivat lähellä itsenäisyyshemieitä ja jotka nimenomaan Pohjanmaalla oli tähdätty venäläisiä joukkoja vastaan. Lisäksi yhteiskunnallinen

⁴¹ Soikkanen 1967, 114

⁴² Soikkanen 1967, 116

⁴³ Soikkanen 1967, 119

jännitys ja tapahtuneet levottomuudet heikensivät mielialaa niin että yhteisrintama jäi vain lyhyeksi välivaiheeksi.⁴⁴

Eduskuntavaalit

Lokakuun 1.-2. päivänä järjestetyt eduskuntavaalit vaikuttivat monelle taholle ja monella tapaa. Sosiaalidemokraattien menettely vaalien yhteydessä oli epävarmaa ja selkiytymätöntä. Toisaalta julistettiin vaalit laittomiksi ja pidettiin kiinni vanhasta eduskunnasta, toisaalta kuitenkin osallistuttiin vaaleihin.⁴⁵

Vaalit voitti maalaisliitto. Sen paikkaluku kasvoi edellisistä vaaleista seitsemällä (19→26) ja äänimäärä 51 292:lla eli peräti 71,6 %:lla.⁴⁶ Porvarillisella taholla oltiin tyytyväisiä vaalivoittoon, vaikka myönnettiin sen niukkuus. Uusi Suometar –lehti korosti ennen kaikkea sitä, että kansan enemmistö ei ollut sosiaalidemokraattien takana.⁴⁷ Sosiaalidemokraateille tulos oli pettymys. Heidän paikkalukunsa oli kasvanut jatkuvasti vuoden 1907 vaaleista lähtien ja juuri vuoden 1916 vaaleissa he olivat saaneet merkittävän voiton ja ehdottoman enemmistön. Näin ollen he ilman muuta odottivat vaalivoittoa – olihan tilanne vallankumouksellinen. Vaalien merkittävin tulos oli joka tapauksessa se, että sosiaalidemokraatit menettivät ehdottoman enemmistönsä ja saivat aikaisemman 103 paikan asemesta 92 paikkaa. Sekä eduskunnan hajotus että vaalitappio vähensivät parlamentaarisen toiminnan arvostusta ja vallankumousajatus sai entistä laajempaa kannatusta. Uudelleen nousi esille käsitys, että eduskunnassa toimimisesta ei ollut hyötyä eikä tulosta.⁴⁸

Poliittiset murhat

Syksyn ensimmäinen kansalaissodan taustaan liittyvä poliittinen murha oli suojeluskuntaan kuuluvan konttoristi **Gunnar Nybergin** ampuminen Malmin aseman lähellä yöllä 24.9.1917. Tapaus oli Jaakko Paavolaisen tutkimuksen mukaan⁴⁹ kosto siitä, että Malmilla oli edellisenä päivänä vangittu 19 miestä, joiden oli katsottu syyllistyneen väkivaltaisuuksiin Malmin kunnantalon piirityksen yhteydessä elokuun 13. päivänä. Malmilla viranomaiset tarttuivat poikkeuksellisen voimakkaasti tähän kunnanvaltuustoon kohdistuneeseen painostukseen. Tämä taas selittyy siitä, että Helsingin maalaiskunnan nimismies **C. Troberg** oli joutunut maatalouslakkojen yhteydessä keväällä lakkolaisten vangitsemaksi, mikä varmasti vaikutti hänen tavallista tiukempiin otteisiinsa. ”Vallankumouksellinen kosto” kohtasi tässä tapauksessa suojeluskuntaan kuuluvaa, mutta muuten tapahtumista sivussa ollutta henkilöä.⁵⁰

Venäläisten sotilaiden retki tuolloin Lammin kunnassa sijaitsevaan Mommilan kartanoon sai lehtien otsikot paisumaan. Noin 30 matruusia saapui junalla ja alkoi etsiä aseita. Oppaana heillä oli Mommilassa aikaisemmin toiminut suomalainen suutari **Johan Skott**. Marraskuun 7. päivänä otettiin yhteen suojeluskuntalaisten kanssa. Kahakassa ampuivat matruusit tunnetun lahjoittajan, Mommilan kartanon omistajan maanviljelysneuvos **Alfred Kordelinin** sekä Jokioisten kartanon isännöitsijän **Paul Petterssonin**. Suojeluskuntalaisten asettuminen vastarintaan oli uutta ja juuri se

⁴⁴ Soikkanen 1967, 127

⁴⁵ Soikkanen 1967, 173

⁴⁶ Soikkanen 1967, 188

⁴⁷ Soikkanen 1967, 191

⁴⁸ Soikkanen 1967, 184

⁴⁹ Paavolainen 1966, 48

⁵⁰ Soikkanen 1967, 194

saikin avoimen taistelun puhkeamaan suojeluskuntalaisten ja matruusien välillä. Uuden Päivän selostuksessa tähdennettiin sotilaiden osuutta, vaikkakin esimerkiksi Paavolainen katsoo Johan Skottin osallistumisen olevan riittävä syy teon laskemiseksi punaisen terrorin piiriin.⁵¹

Suojeluskunnat ja punakaartit

Syksyn 1917 jännitystä lisäsi kahden aseellisen järjestön muodostuminen ja niiden suuntautuminen yhä enemmän vain toisiaan vastaan.

Suojeluskuntaliike oli syksyllä 1917 jo täydessä käynnissä. Edellä on jo todettu, kuinka sillä oli kaksi erilaista juurta. Toinen oli Satakunnan järjestyskuntaliike, joka oli syntynyt reaktiona maatalouslakkojen yhteydessä sattuneisiin levottomuuksiin. Se oli luonteeltaan työväenliikkeen vastainen. Pohjanmaalta alkanut liike taas oli aluksi selvästi venäläisvastainen ja muuttui työväenliikkeen vastaiseksi lähinnä sitä mukaa kun syytökset työväenliikkeen ja venäläisen sotaväen yhteistoiminnasta lisääntyivät.

Punakaartin alkuaikojesta ei ole vielä tarkkoja selvityksiä. Itse sana ”punakaarti” tuli käyttöön vasta joulukuussa, joten kesän ja syksyn yhteydessä on puhuttava järjestyskaarteista. Eemil Saarisen mukaan järjestyskaartien osastoja perustettiin Tampereelle jo kesä-heinäkuussa. Järjestäytyminen alkoi ammattiosastojen toimesta. Kaartit eivät tällöin olleet suunnatut ainakaan selvästi perusteilla olevia suojeluskuntia vastaan, vaan kaartien tehtäväksi nähtiin järjestyksen ylläpitäminen. Vasta syyskesällä työväenlehtien hyökkäykset suuntasivat kaartit pääasiassa suojeluskuntia vastaan. Suomen Ammattijärjestö kehotti virallisesti perustamaan kaarteja lokakuun loppupuolella ja puolue neuvosto yhtyi kehotukseen marraskuun alussa. Tällöin puolue oli asettunut tukemaan kaartien perustamista. Siihen asti oli varsin tavallista, että kaartikysymyksestä käytiin työväenyhdistyksissä kovaa väittelyä.⁵²

Syksyn jännittyneessä ilmapiirissä työväenliikkeen liepeiltä oli mm. uhkailtu porvarillisia sanomalehtiä ja lehtimiehiä. Sanomalehti Ilkka näkikin kaartihankkeen liittyvän tähän. Porvarilliset piirit olivat huonosti selvillä siitä, miten työväenliikkeen johto oli suhtautunut väkivallantekoihin. Taistelu yleisestä mielipiteestä oli johtanut siihen, että vastapuolen tiliin koetettiin työntää kaikki mahdollinen. Syksyllä 1917 huhut vastapuolen aseistautumisesta paisuivat ja osaltaan antoivat yllykettä sekä hyökkäyksiin toisen osapuolen hankkeita vastaan että itse aseistautumiseen.⁵³

Loppusyksystä nousivat vaatimukset suojeluskuntajärjestön tehostamisesta tai sitten omien puolustusvoimien luomisesta. Vielä marraskuun alussa eduskunnan kokoontuessa Uusi Päivä kaavaili mahdollisuutta kansallisen ja kaikki ryhmät käsittävän puolustuslaitoksen järjestämiseksi. Se kirjoitti että vaara uhkasi venäläisen sotaväen taholta kaikkia suomalaisia. Niinpä se ehdotti, että eduskunnan oli viipymättä järjestettävä yleinen miliisi, ”voimakas kansanmiliisi”. Virikkeen kirjoitukseen olivat varmasti antaneet Mommilan tapaukset. Uusi Päivä toivoi siis vielä tässä vaiheessa yhtenäistä rintamaa venäläisiin sotilaisiin päin.⁵⁴

⁵¹ Soikkanen 1967, 203

⁵² Soikkanen 1967, 207

⁵³ Soikkanen 1967, 210

⁵⁴ Soikkanen 1967, 217

Kiista puhemiehen vakuutuksesta

Eduskunnan kokoontuessa syntyi jo puhemiesvakuutusten yhteydessä erimielisyyttä. Sosiaalidemokraatit kieltäytyivät asettamasta puhemiesehdokasta, joten puhemieheksi ja kahdeksi varapuhemieheksi tulivat porvarillisten puolueiden edustajat. Nuorsuomalainen **Johannes Lundson** ja maalaisliittolainen **Santeri Alkio** sanoivat puhemiesvakuutuksessaan puolustavansa ”eduskunnan ja Suomen kansan oikeutta”. Tämä sanamuoto sisälsi itsenäisyysmiesten ja maalaisliiton käsityskannan ja sopi myös sosiaalidemokraattien kantaan. Sen sijaan vanhasuomalainen **Lauri Ingman**, joka edusti yhteistyölinjaa Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa, ilmoitti puhemiesvakuutuksessaan puolustavansa myös ”laillisesti hallitsevaa valtiovaltaa”. Tämä aiheutti kipakan reaktion sosiaalidemokraattien puolelta. Vielä marraskuussa oli siis porvarillisten piirissä selviä eroja suhtautumisessa valtiolliseen tilanteeseen ja toisaalta yhteisiä näkökohtia itsenäisyysmiesten, maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien välillä.⁵⁵

Me vaadimme -ohjelma

Marraskuun 8. päivänä sosiaalidemokraattien edustaja **Jaakko Mäki** esitti eduskunnassa *Me vaadimme* –ohjelman, johon oli keskitetty sosiaalidemokraattisen puolueen ajankohtaiset valtiolliset ja yhteiskunnalliset vaatimukset. Sen oli laatinut joukko puolueoimikunnan jäseniä lokakuun loppupuolella ja se oli hyväksytty puolueuuvoston ja eduskuntaryhmän yhteisessä kokouksessa lokakuun 30. päivänä. Paasivirran⁵⁶ mukaan sen esittäminen merkitsi ”parlamentaaristen käsitteiden melkoista sekaannusta”, koska se oli lainsäädäntöaloitteeksi soveltumaton. On kiistelty siitä, oliko ohjelman tavoitteena tilanteen laukaiseminen vai vallankumouksellisen tilanteen luominen. Päivää ohjelman esittämisen jälkeen perustettiin Työväen Vallankumouksellinen Keskusneuvosto, mikä viittasi siihen, että *Me vaadimme* –ohjelman tavoitteet olivat vallankumouksellisen tilanteen luomisessa. Tämän kannan tueksi on vedottu siihen, että ohjelmaan sisältyi kohtia, joissa porvarillisen eduskuntaenemmistön vastustuksesta voi olla etukäteen varma. Sellaisia olivat ”lahtarikaartien” hajottaminen ilman että punakaartista mainittiin mitään ja kansalliskokouksen koollekutsuminen. Toisaalta on huomattava, että ohjelma oli laadittu myös kannattajajoukkoja varten ja että siitä luovuttiin eduskunnassa nopeasti. Näin sen tavoitteena oli myös eduskuntaryhmän ja sosiaalidemokraattisen puolueen arvovallan nostaminen vallankumousinnostuksen tartuttaneiden joukkojen piirissä.⁵⁷

Marraskuun suurlakko

Marraskuun suurlakko alkoi marraskuun 14. päivää vasten yöllä kello 12. Edellä on jo selvitelty, kuinka yksi lakon aiheuttaneista tekijöistä oli *Me vaadimme* –ohjelma ja eduskunnan puhemiehen Johannes Lundsonin kieltäytyminen esittelemästä eduskunnalle tähän ohjelmaan liittyviä asioita. Samaan aikaan koolla ollut Suomen Ammattijärjestön edustajakokous oli uhannut yleislakolla ellei eduskunta hyväksyisi *Me vaadimme* –ohjelmaa. Näin lakko oli painostusyritys eduskuntaa ja sen porvarillista enemmistöä vastaan. Kun puhemies pysyi tiukasti kannallaan, puhkesi lakko.

Marraskuun suurlakon taustatekijöitä selvitellessä nousee keskeiseksi ongelmaksi, missä määrin lakko seurasi tahattomasti tilanteen kehitystä, missä määrin eduskunnan puhemiehen kieltäytyminen oli lakon puhkeamisen todellinen syy ja missä määrin taas lakolla pyrittiin

⁵⁵ Soikkanen 1967, 220

⁵⁶ Paasivirta 1949, 128

⁵⁷ Soikkanen 1967, 221

vallankumouksellisen tilanteen luomiseen sekä miten tämä taas liittyi bolševikkivallankumoukseen, joka oli alkanut Venäjällä marraskuun 7. päivänä. Lakossa oli mukana näitä kaikkia osatekijöitä. Suurelle osalle sd.eduskuntaryhmän jäseniä se merkitsi työväenliikkeelle tärkeiden tavoitteiden läpiajamista. Tältä taholta etsittiinkin kuumeisesti ratkaisua, joka olisi laukaissut tilanteen, mutta joka samalla olisi osoittanut joukoille, että eduskunnassa voitiin saada ratkaisuja. Tätä näkökohtaa korostivat useat työväenliikkeen tunnetut veteraanit, esimerkiksi **Edvard Valpas** ja **Eetu Salin**. Lakon aikana puolueen piirissä eräät näkivät lakossa vallankumouksellisen tilanteen, joka oli lakon avulla pyritty luomaan. Lisäksi lakko palveli myös bolševikkien tavoitteita, se suojasi vallankumouksen kehtoa, Pietaria. Bolševikeillä oli läheisiä yhteyksiä sellaisiin henkilöihin, jotka olivat bolševikkeja ja samalla toimivat Suomen työväenliikkeessä. Tunnetuimmat näistä olivat **Adolf Taimi** ja **Rahjan veljekset**. Juuri näiden henkilöiden kautta suurlakko liittyi bolševikkivallankumoukseen, ja tästä myös selittyy se, että suurlakkotapahtumat keskittyivät paitsi Helsingin ympäristöön myös Karjalaan. Oli selvää, että bolševikit olivat innostaneet lakon toimeenpanoa. Mutta on vaikea arvioida bolševikkien vaikutusta Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen johtaviin henkilöihin. Oli selvää, etteivät bolševikit suoraan kyenneet määräämään puolueen asennoitumista. Suurlakko kätki sisäänsä useita eri osatekijöitä. Eräät suurimmat punakaartit, ennen kaikkea Helsingin punakaarti, olivat lähdössä liikkeelle omin päin, omasta vallankumouksellisesta innostuksestaan. Marraskuun 14. päivänä ilmestyi ensimmäinen numero vallankumouksellisen, Työväen Vallankumouksen Keskusneuvoston eli TVK:n tiedotuslehteä. Siinä selviteltiin lakon tavoitteita, joista yhtenä mainittiin perustavan kansalliskokouksen kokoon kutsuminen. Tämä vaatimus oli esitetty *Me vaadimme* – ohjelman alkuperäisessä muodossa. Tavoite oli selvästi vallankumouksellinen, joten tältä pohjalta lähtien näytti lakon päämääränä olevan vallankumouksellisen tilanteen luominen; olihan selvää etteivät porvarilliset suostuisi tähän. Kuitenkin samaan aikaan eduskuntaryhmän piiristä etsittiin ratkaisua tilanteen laukaisemiseksi.⁵⁸

Yöllä alkanut suurlakkoon liittyvä kirjaltajien lakko esti sanomalehtien ilmestymisen. TVK:n ensimmäinen lakkoon liittyvä tiedonanto vahvisti sitä kuvaa, että lakko olennaisesti kytkeytyisi Venäjän tapahtumiin. Siinä esitettiin rinnakkain Suomen suurlakko ja bolševikkivallankumous.⁵⁹

Marraskuun suurlakon alussa työväen järjestyskaarteille annetut ohjeet sisälsivät väkivallantekojen siemenen. Ohjeissa edellytettiin niiden henkilöiden pidättämistä, ”joiden havaitaan olevan vaarallisissa hankkeissa työväestöä vastaan”. Lakkoa toimeenpantaessa edellytettiin siten toimenpiteitä, jotka vastapuoli tulkitisi väkivallaksi ja pakottamiseksi. Kuitenkin lakon yhteydessä tapahtui sellaista pidättämistä ja aseiden takavarikointia, joissa ei ollut enempää väkivaltaa kuin mitä lakko-ohjeet edellyttivät. Lakko sujui rauhallisesti suurimmassa osassa maata. Tällöin voi todeta sen piirteitä, että työväenliikkeen suurissa ja perinteellisissä keskuksissa lakko-ohjeita yleensä noudatettiin omavaltaisuuksitta. Sen sijaan Länsi-Suomessa ja lakon loppuvaiheilla myös Itä-Suomessa tapahtui väkivaltaisuksia.⁶⁰

Marraskuun 16. päivänä TVK antoi julistuksen, jonka sävy oli vallankumouksellinen. Julistuksessa sanottiin, ettei eduskunnan julistautuminen korkeimman vallan haltijaksi ja kunnallislakien ja 8 tunnin työaikalain vahvistaminen riittäneet. Julistuksen antamista edeltäneenä yönä TVK oli jo

⁵⁸ Soikkanen 1967, 231

⁵⁹ Soikkanen 1967, 234

⁶⁰ Soikkanen 1967, 237

kerran päättänyt lähteä vallankumouksen tielle. Äänin 14-11 näet päätettiin, että valta oli otettava työväestön käsiin. Päätös purettiin vielä saman yön kuluessa eräiden aikaisemmassa äänestyksessä vallankumouksen puolesta äänestäneiden muutettua kantansa.⁶¹

Marraskuun suurlakon lopettaminen 20. päivänä marraskuuta oli TVK:lle erittäin vaikea ongelma. Eduskunnan julistautuminen korkeimman vallan haltijaksi ja kunnallislakien sekä 8 tunnin työaikalain vahvistaminen olivat tuottaneet niitä tuloksia, joita parlamentaarisen linjan kannattajat olivat lakolta odottaneet. Sen sijaan vallankumousmiehet eivät olleet uskaltaneet lähteä vallankumouksen tielle. Näin tapahtui osittain eduskuntaryhmässä esiintyneen vastustuksen takia. Mutta kenttä oli entistä enemmän innostunut, erityisesti punakaarti. Niinpä Työväen Vallankumouksellinen Keskusneuvosto oli suurissa vaikeuksissa toisaalta perustellessaan lakon tarpeellisuutta ja toisaalta sitä, että lakko lopetettiin.⁶²

Marraskuun 20. päivänä pääsivät porvarilliset lehdet ilmestymään ensi kerran lakon jälkeen.⁶³ Porvarillisten lehtien reaktiot suurlakon tapahtumiin olivat hyvin voimakkaat. Kuvaavaa oli, että juuri itsenäisyysuunnan ja maalaisliiton lehdissä oli nyt sosialisteista yhtä kovaa ja jopa katkerampaa kieltä kuin muissa lehdissä. Punakaartia nimitettiin teurastajakaartiksi. Lakkoviikon aikana murhattiin koko maassa 19 henkilöä ja lakkoa seuranneella viikolla kaikkiaan 8 henkilöä; taisteluissa kaatui ainakin seitsemän henkilöä, viisi valkoista ja kaksi punaista.⁶⁴ Suurta ärtymystä herätti työväenliikkeen esittämä amnestiavaatimus, johon yleisesti sisällytettiin amnestia myös lakon aikana tapahtuneisiin murhiin syyllistyneille. Erityisesti herätti suuttumusta ja hämmennystä leskirouva **Sahlströmin** nuorten poikien murhaaminen äidin silmien edessä. Samoin kansakoulunopettaja **J.A. Bjön** ja iäkkään maanviljelysneuvos **J.G. Bergbomin** murhat Malmilla loivat katkeruuden ilmapiiriin, joka suuntautui työväenliikkeeseen. Tätä katkeruutta oli omiaan lisäämään se seikka, että Työmies – lehti ei selvästi tuominut näitä tekoja.⁶⁵

Suurlakon luoma tilanne ja sen yhteydessä tapahtuneet väkivallanteot aiheuttivat arvostelua myös työväenliikkeen sisällä. Osa työväenliikkeen johtomiehistä muuttui lakkoviikon joukkojen vallankumouksellista innostusta katseltuaan vallankumousmiehiksi. Toiset taas kiinnittivät huomionsa väkivallantöihin ja olivat entistä vakuuttuneempia tämän tien turmiollisuudesta.⁶⁶

Mitä kauempana asutuskeskuksista ja rautateiden varsilta paikkakunta sijaitsi, sitä vähemmän marraskuun yleislakko muutti ja järkytti jokapäiväistä elämänmenoa.⁶⁷

Marraskuun suurlakon jälkeen tilanne rauhoittui ainakin sikäli, että poliittisia murhia ei tapahtunut. Mutta kansalaissodan uhka oli selvästi ilmassa ja porvarillisella taholla myös ne, jotka aikaisemmin olivat olleet sitä mieltä, että tilanne voitiin ratkaista kompromissien avulla, alkoivat kallistua varustautumisen kannalle.⁶⁸

⁶¹ Soikkanen 1967, 244

⁶² Soikkanen 1967, 248

⁶³ Soikkanen 1967, 262

⁶⁴ Soikkanen 1967, 265

⁶⁵ Soikkanen 1967, 269

⁶⁶ Soikkanen 1967, 275

⁶⁷ Tuominen et al. 1979, 323

⁶⁸ Soikkanen 1967, 330

Svinhufvudin senaatti

Marraskuun suurlakon jälkeen syntyi Svinhufvudin senaatti. Itsenäisyysmiehet olivat kesästä lähtien puuhanneet uutta hallitusta. Kenraalikuvernööri oli taas elokuussa tarjonnut hallituksen muodostamista sosiaalidemokraateille, mutta nämä olivat siitä kieltäytyneet perustellen kantaansa sillä, että Venäjän väliaikaisen hallituksen asenne Suomeen nähden oli sellainen, etteivät sosiaalidemokraatit voineet ajatella hallitusvastuun ottamista. Sosiaalidemokraatit torjuivat näin mahdollisuuden vaikuttaa ratkaisevasti tilanteen kehitykseen. Tämä johtui oppositioperinteestä ja puhdasoppisen marxilaisuuden pohjalta muodostetusta käsityksestä, jonka mukaan kapitalistien ja työväenluokan edut olivat siinä määrin ristiriidassa, ettei yhteiseen hallitukseen ollut mahdollisuuksia. Itsenäisyysmiehet toivoivat uutta hallitusta nimenomaan siksi, että se ryhtyisi rohkeasti toteuttamaan itsenäisyshanketta. Reaalista pohjaa tälle ajatukselle he saivat mielestään niistä huhuista, joita liikkui saksalaisten maihinnousun mahdollisuuksista.⁶⁹

Itsenäisyysjulistus

Pietarin bolševikkivallankumous nosti entistä polttavammin esille kysymyksen Suomen itsenäisyydestä. Tällöin voitiin katsoa, että Venäjän valtakunnan hajoaminen oli riittävän pitkällä, joten itsenäisyyden toteuttamiseen olisi sopiva aika. Myös Svinhufvudin senaatti oli ohjelmassaan ilmoittanut pyrkivänsä itsenäisyyden toteuttamiseen. Porvarillisten taholla oli rohkea itsenäisyyden toteuttamisajatus saanut lisää kannatusta osaksi sen takia, että Venäjällä näytti hajoannus jatkuvan, joten sieltä ei pystyittäisi lujiin vastatoimenpiteisiin. Lisäksi bolševikit tuntuivat aatteellisesti vastenmielisiltä, niin että oli viisasta pyrkiä irti heidän johtamastaan valtakunnasta. Mutta edelleen oli vanhojen porvarillisten puolueiden piirissä niitä, jotka – kuten myös kesällä valtalain yhteydessä – katsoivat, että tässäkin tilanteessa oli meneteltävä varovaisesti eikä ollut ruvettava ”itsenäisyydellä elämöimään”, kuten paljon myöhempi termi kuuluu. Lisäksi tältä taholta vedottiin kansainvälisen oikeuden periaatteisiin, joita jouduttiin rikkomaan itsenäisyyttä toteutettaessa. Niinpä marraskuun 29. päivänä pidetyissä porvarillisten eduskuntaryhmien edustajien neuvotteluissa tuli esille myös sellainen kanta, että itsenäisyyskysymyksessä oli odotettava suurvaltojen rauhanneuvotteluja ja pyrittävä vasta niissä saamaan tunnustus itsenäisyydelle. Tällä kannalla olevien kaukaisena tavoitteena oli selvästi itsenäisyys, mutta menettelyssä he tahtoivat olla varovaisia, jottei menetettäisi jo saavutettuja tuloksia. Lisäksi vieraan sotaväen olo maassa teki itsenäisyyden toteuttamisen vaikeaksi, joten senaatin ensisijaisena tehtävänä olisi heidän mielestään sotaväen poistaminen maasta. Maalaisliiton ja itsenäisyysmiesten edustajien mielestä selvä ja mahdollisimman nopeasti annettu itsenäisyysjulistus selvittäisi tilanteen. He olivat johdonmukaisesti samalla kannalla kuin kesällä.

Sosiaalidemokraattien kanta itsenäisyyteen ei ollut muuttunut kesästä ja valtalain päivistä, sen sijaan heidän käsityksensä Venäjällä vallassa olevan ryhmän asenteesta kyllä. Heidän mielestään bolševikit suhtautuisivat itsenäisyyspyrkimykseen suopeammin kuin väliaikainen hallitus. Tälle kannalleen he olivat saaneet vahvistusta Stalinin esiintymisestä sosiaalidemokraattien puoluekokouksessa 27. päivänä marraskuuta. Tällöin Stalin oli ilmoittanut, että bolševikit tulevat suhtautumaan suopeasti Suomen itsenäisyyteen, mutta oli samalla kehottanut panemaan toimeen vallankumouksen ja ottamaan käyttöön bolševikkien menettelytavat. Tällä suhtautumisellaan itsenäisyysasiaan bolševikit

⁶⁹ Soikkanen 1967, 301

edelleen vahvistivat asemaansa Suomen työväenliikkeessä, mikä samalla merkitsi sitä, että heidän muutkin käsityksensä saivat lisää vastakaikua.⁷⁰

Sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän pöytäkirjoista käy selville, että sosiaalidemokraatit eivät olleet ensinkään varmoja siitä, miten bolševikit tulivat suhtautumaan Suomen itsenäisyyteen. Tuossa tilanteessa sekä sosiaalidemokraatit että monet muut eivät tieneet, miten menetellä. Sosiaalidemokraattien taholla näyttää pelätyn sitä, että välit bolševikkeihin itsenäisyysjulistuksen takia kiristyvät.

Työväenliikkeessä oltiin katkeria sen takia, ettei sen edustajia ollut kutsuttu itsenäisyyden toteuttamistapaa koskeviin neuvotteluihin. Porvarilliset olivat näet sitä mieltä, ettei työväenliikkeen itsenäisyystahtoon ollut suhteessa bolševikkeihin luottamista. Erityisen katkera oli tunnettu patriootti **Yrjö Mäkelin**, joka aina oli ollut enemmän patriootti kuin korostanut työväenliikkeen luokkataistelunäkökohtia. Itsenäisyyden toteuttamistapaa käsiteltiin sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän kokouksissa joulukuun 5. ja 6. päivinä. Tällöin esitettiin sosiaalidemokraattien valtiollisten ihanteiden mukaisena ratkaisuna sitä, että eduskunnan tulisi tässä olla keskeisessä asemassa. Porvarilliset taas olivat sitä mieltä, että senaatin tuli hoitaa itsenäisyyden toteuttaminen. Tähän ajatukseen tultiin seuraamalla vallanjaon periaatetta. Esim. K.J. Ståhlberg korosti tätä näkökohtaa.⁷¹

Eduskuntaryhmien piirissä oltiin sitä mieltä, että itsenäisyysjulistus kaipasi eduskunnan hyväksymisen ja että se eduskunnan hyväksymänä julistuksena saisi innostuneemman vastaanoton, samalla se saavuttaisi ulkomaiden silmissä enemmän luottamusta ja eduskunnan hyväksyminen antaisi julistukselle tarpeellisen kantavuuden. Niinpä eduskunnan istunnossa joulukuun 6. päivänä esitettiin porvarillisten ryhmien nimissä päätöslauselmaehdotus, joka sisälsi itsenäisyysjulistuksen. Asiasta oli ilmoitettu sosiaalidemokraateille, jotka kuitenkin muoivasivat myös oman ehdotuksensa. Näin itsenäisyysjulistukseen ei kyennyt yhdistämään yli sisäpoliittisen jännityksen. Tosin itse pääkysymyksestä, itsenäisyydestä, molemmat ehdotukset olivat yhtä mieltä, mutta toimeenpanosta oltiin eri mieltä. Nyt sosiaalidemokraatit olivat korostamassa sitä, että oli oltava yhteistyössä Venäjän kanssa. Kesällä he olivat varsin rohkeasti lähteneet väliaikaisesta hallituksesta piittaamatta toteuttamaan valtakia. Tässäkin sosiaalidemokraatit taas kerran korostivat eduskunnan panosta ja halusivat, että sillä olisi osuutensa itsenäisyyden toteuttamisessa. Se oli heidän eduskuntavaltaisen ihanteensa mukaista; tällä tavoin he myös pyrkivät saamaan itselleen vaikutusvaltaa itsenäisyyden toteuttamisessa. Porvarilliset taas halusivat jättää käytännön toimeenpanon senaatille, mikä turvasi heidän johtoasemansa näitä asioita hoidettaessa. Näin itsenäisyyden toteuttamiseen kietoutuivat jyrkät sisäpoliittiset ristiriidat ja puoluetaktilliset näkökohdat.⁷²

Kansankomissaarien neuvoston joulukuun 31. päivänä tekemä päätös Suomen itsenäisyyden tunnustamisesta ja toimeenpanevan keskuskomitean tammikuun 4. päivänä 1918 tapahtunut päätöksen vahvistaminen näyttivät johtavan Suomen ja bolševikkihallituksen välisen jännityksen lieventymiseen. Niinpä jyrkästi venäläisvastaisessa Uudessa Päivässä tieto otettiin innostuneena vastaan ja asiaa kommentoitaessa korostettiin olevan harvinaista, että ”tällainen vanhojen siteiden

⁷⁰ Soikkanen 1967, 319

⁷¹ Soikkanen 1967, 319-320

⁷² Soikkanen 1967, 325-326

purkautuminen voi tapahtua rauhallista tietä”. Mutta vaikka keisarillisen Saksan ja bolševikkien Venäjän kesken käytiin rauhanneuvotteluja, molemmat pyrkivät vahvistamaan asemiaan Suomessa. Saksan eteneminen Baltiassa oli tuonut Suomen näiden väliseksi kilpailualueeksi. Bolševikit pitivät yhteyttä työväenliikkeeseen ja Saksa rohkaisi ja tuki itsenäisyyismiehiä. Näin bolševikkien antama itsenäisyyden tunnustus ei pitemmän päälle rauhoittanut Suomen ja bolševikkien suhteita. Lisäksi bolševikkien tavoitteisiin kuului jo heidän aatesisältönsä mukaan vallankumouksen aikaansaaminen Suomessa.⁷³

Uusia levottomuuksia

Suurta huomiota koko maassa herättivät Turun miliisilakko ja sen yhteydessä tapahtuneet ryöstöt. Turussa oli nimittäin ollut vaikeuksia miliisien palkkojen maksamisessa ja Turun kaupunginhallitus vastusti miliisin avustusta ellei samalla järjestyslautakuntaan otettu porvarillisia jäseniä. Vastakkain olivat siis porvarillisten hallussa oleva kaupunginhallitus ja sosialistien hallussa oleva järjestyslautakunta. Kumpikaan ei katsonut voivansa peräytyä ja näin alkoi miliisien lakko, jonka aikana tilanne riistäytyi kokonaan kummankin puolen valvonnasta. Miliisilakko alkoi 16. päivänä joulukuuta ja samana iltana alkoivat ryöstöt. Kaikkiaan ryöstettiin lakon aikana noin 50 liikettä. Miliisi yritti puuttua tilanteeseen kerran, suojeluskunta niinkään kerran ja venäläiset sotilaat vartioivat joitakin venäläisten omistamia liikkeitä. Tapahtumat herättivät laajalti huomiota ja etenkin maaseudun porvarillisissa lehdissä ne nähtiin esimerkkeinä sosialistisesta vapaudesta ja kansanvaltaisuudesta. Yleensä ne luettiin työväenliikkeen syyksi. Valtiopäivillä eräät sosiaalidemokraatit tuomitsivat avoimesti Turun tapahtumat, mm. **Heikki Välisalmi** ja **Anton Huotari**. Jotkut taas katsoivat, että tällaiset teot aiheutuivat yhteiskunnallisista oloista ja epäkohdista, joten niihin puuttuminen voimakeinoin vain pahentaisi tilannetta, kuten esim. **Eloranta** ja **Härmä** esittivät. P.E. Svinhufvud korosti senaatin puheenjohtajan ominaisuudessa, että Amerikasta ja Ruotsista luvatut elintarvikkeet jäisivät saapumatta tällaisten tapausten jatkuessa. Lisäksi itsenäisyydelle koituisi vaara, jos ulkomaalaisia joutuisi täällä väkivallantekojen kohteeksi. Tiedot Turun tapahtumista levisivät sanomalehtien välityksellä laajalti ja loivat työväenliikkeen vastaista mielialaa, sillä tällaiset tapaukset pantiin työväenliikkeen tiliin.⁷⁴

Vuonna 1917 Suomessa oli 483 lakkoa eli enemmän kuin seitsemänä ensimmäistä maailmansotaa edeltäneenä vuona yhteensä. Lakossa olevia työntekijöitä oli v. 1917 kaikkiaan 139 812 – mikä lukumäärä ylitettiin vasta v. 1956 silloin julistetun yleislakon seurauksena – ja lakon johdosta menetettyjä työpäiviä 1 494 490.⁷⁵

Senaatin osuus valmisteluissa

Jo tammikuun 1918 alkupäivistä lähtien oli käynnissä piilevä sota, sillä molemmat puolet pyrkivät mm. kaappaamaan vastapuolelle tulevia aselähetystyksiä. Senaatti tuki valkoisten tavoitteita ja mm. yritti estää erilaisten aselähetysten joutumisen punakaartin käsiin. Niinpä senaatin sisäasiaintoimituskunnan päällikkö **Arthur Castrén** määräsi 11. tammikuuta Helsingin asemalta takavarikoitavaksi aseita. Määräyksestä ei käy selville, oliko aseet alun perin tarkoitettu punaisille vai

⁷³ Soikkanen 1967, 379

⁷⁴ Soikkanen 1967, 329

⁷⁵ Tuominen et al. 1979, 319

mahdollisesti valkoisille. Myös valkoiset hankkivat Pietarista aseita, mutta he joutuivat yleensä ne ostamaan.⁷⁶

Ratkaiseva Sos. dem. puolueuuvoston kokous

Sosiaalidemokraattisen puolueen kannanotoissa merkitsi tärkeätä askelta puolueuuvoston kokous, joka alkoi 19. tammikuuta 1918. Tämän kokouksen taustana oli mm. se, että ajatus vallankumouksen suorittamisesta oli jo lähtenyt liikkeelle työväenliikkeessä. Tammikuun 15. päivänä punakaartin Helsingin piiri oli näet ilmoittanut lähtevänsä toimeenpanemaan kumousta ”jos tilanne sitä vaatii”. Tämä osoitti, että kenttä oli vallankumouksellinen ja nimenomaan punakaartissa ja erityisesti Helsingissä oli vallankumousinnostusta.

Kokouksessa oltiin myös vallankumousta vastaan. **Artturi Aalto** tähdensi, ettei elintarvikepulaa voinut ratkaista kivääreillä ja että joukot olivat vallankumouksellisia juuri elintarvikekysymyksen johdosta. Niinpä hän oli vakuuttunut, että aseelliseen hyökkäykseen lähteminen tiesi selvää tappiota. Näin enemmistö oli vallankumoushanketta vastaan ja puolueuuvosto luopuikin vallankumouselimen asettamisesta.⁷⁷

Se kuitenkin teki päätöksen, joka mahdollisti vallankumouksen. Puolueuuvoston kieltäytyttyä asettamasta vallankumouskomiteaa ilmoittivat vallankumouslinjan kannattajat **Otto Ville Kuusinen**, **Kullervo Manner**, **Yrjö Sirola** ja **Evert Eloranta** eroavansa puolueoimikunnasta. Tällä tavoin he painostivat puolueuuvostoa ja pitkän kiistelön jälkeen päästiin sellaiseen kompromissiratkaisuun, että puolueoimikuntaa täydennettiin selvillä vallankumousmiehillä. Täten puolueoimikunnan enemmistö koostui vallankumousmiehistä ja se voikin alkaa suunnitella vallankumousta.⁷⁸

Trotskin sähkösanoma

Vuoden 1918 kiistellyimpiä aiheita on kysymys **Lev Trotskin** sähkösanomasta. Erään teorian mukaan Suomen työväenliikkeen johdon vallankumouspäätös selittyy ensi sijassa Trotskin kehotuksesta: Trotski sähkötti Neuvosto-Venäjän ja Saksan välisistä Brestin rauhanneuvotteluista Suomen työväenliikkeen johdolle, että tämän oli viipymättä otettava valta käsiinsä ja keskitettävä Helsingin ympäristöön 15 000 miestä. Tuomo Polvisen tutkimuksen⁷⁹ mukaan sähkösanoma selittyy siten, että Suomen eduskunta oli suunnitellut edustajan lähettämistä Brestin neuvotteluihin, minkä Trotski halusi estää, sillä sekä bolševikit että saksalaiset olivat marssittaneet rauhanneuvotteluihin omat Ukrainan edustajansa ja Saksan ”suojeluksen” alaiset Ukrainan edustajat olivat olleet bolševikeille epämiellyttävä yllätys. Trotskin alkuperäistä sähkösanomaa ei ole löydetty, mutta se tunnetaan eräistä toisen käden lähteistä, joiden luotettavuus on kiistanalainen. Eräs vuoden 1918 sodan tilittäjistä ja vallankumouslinjan vastustajista, **Alex Halonen** mainitsee sen.⁸⁰

Tietoja tästä salaperäisestä sähkösanomasta esiintyi porvarillisissa lehdissä jo sodan aikana ja varsin pian sähkösanoman oletetun lähettämisaikajankohdan jälkeen. Sähkösanoman sisällöstä esitettiin suunnilleen sama versio. Sen mukaan Helsinkiin oli keskitettävä 15 000 punakaartilaisista, valta oli

⁷⁶ Soikkanen 1969, 41

⁷⁷ Soikkanen 1969, 19

⁷⁸ Soikkanen 1969, 22

⁷⁹ Polvinen 1967, 200-201

⁸⁰ Soikkanen 1969, 32

viipymättä otettava käsiin ja hallitus oli vangittava. Mm. Jyväskylässä ilmestynvä Keski-suomalainen kertoi sähkösanomasta 17.3.1918 ilmestyneessä numerossaan.⁸¹

Kansalaissodan puhkeamista jarruttaneet tekijät

Kansalaissotaan vievää kehitystä jarruttivat työväenliikkeen piirissä toimivat vallankumousliikkeen vastustajat. Avoimimmin heistä toimivat **Evert Huttunen** Viipurissa Työ –lehdessä ja **Taavi Tainio** Kuopiossa Savon Työmieheissä. Molemmat vaativat puoluejohtoa kovin ottein puuttumaan punakaartien väkivallantöihin. Molemmat varoittivat kansalaissodan mahdollisuudesta ja nimenomaan Tainio korosti, että sisäinen jännitys veti sekä Saksan että Venäjän käyttämään hyväkseen mahdollisesti puhkeavan kansalaissodan osapuolia. Taavi Tainio oli niitä harvoja, jotka ottivat huomioon sekä Venäjän että Saksan taholta tulevan tilanteeseen puuttumisen uhan. Yleensä porvarilliset tähdensivät bolševikkien panosta ja työväenliikkeen taholta korostettiin saksalaisten tavoitteita, mutta Taavi Tainio totesi, että molempien puolien takana olivat ”takapirut”, jotka usuttivat keskinäiseen taisteluun mutta jotka olivat valmiit hylkäämään kannattajansa omien etujensa sitä vaatiessa.⁸²

Viipurissa syntyi vallankumouslinjaa vastustamaan erityinen oppositiolehti Itä-Suomen Työmies. Lehden takana olivat tunnetut viipurilaiset työväenliikkeen miehet **Vihtori Viitanen** ja Evert Huttunen. Lehti yritti varoittaa, että tilanne oli kehittynyt kansalaissodan partaalle: tärkeintä oli laukaista jännittynyt tilanne. Tämä voi tapahtua toisaalta nopein uudistuksin ja toisaalta purkamalla aseelliset kaartit. Porvarillisella taholla korostettiin, että ensin oli saatava maahan luja järjestys ja sitten vasta voitiin puhua uudistuksista, Itä-Suomen Työmies taas, että uudistuksien ja järjestyksen palauttamisen tuli tapahtua yhtä aikaa. Tämä hätähuuto ei kuulunut kauas. Työväenlehdistö leimasi lehden hajottajaksi, mikä oli erittäin tehokas ase sitä vastaan.⁸³

Kansalaissotaan johtavaa tapahtumien kehitystä jarrutti myös itsenäisyyden julistamisen ja sen tunnustetuksi saamisen aiheuttama innostus. Tällöin sekä porvarillisissa että työväenlehdissä oli aineistoa, joissa keskinäinen jännitys näytti jäävän syrjään ja itsenäisen Suomen kokeminen tuntui yhdistävän niin paljon, että sisäinen jännitys olisi tasaantunut. Ilmiö oli kuitenkin vain hetkellinen, minkä lisäksi tunnustuksen hankkimistavasta syntyi eduskunnassa keskinäinen väittely ja syyttely, joka oli omiaan taas nostamaan riidat etualalle.⁸⁴

Vallankumoukseen lähtö

Tammikuun 25. päivänä tapahtui molemmin puolin tärkeitä ratkaisuja. Tällöin työväenliikkeen johto (laajennettu puoluetoimikunta) päätti lähteä vallankumouksen tielle ja senaatti julisti suojeluskunnat hallituksen joukoiksi. Senaatin toimenpide oli tässä vaiheessa salainen ja se tiedotettiin kuvernööreille osoitetuissa kirjeissä. Molemmin puolin ratkaisut näkyvät tehdyn tuntematta toisen päätöstä.⁸⁵

Seuraavassa on toimeenpanevan komitean ohjeita punakaartin johdolle vallankumouksen alkamishetkellä. Kapinalippu oli tässä tapauksessa punainen lyhty, joka nostettiin Helsingin

⁸¹ Soikkanen 1969, 33

⁸² Soikkanen 1967, 370

⁸³ Soikkanen 1967, 373

⁸⁴ Soikkanen 1967, 375

⁸⁵ Soikkanen 1969, 43

työväentalon torniin tammikuun 27. päivän iltana klo 11. Toimeenpanevan komitean käsky osoittaa, että punaisten taholla odotettiin Helsingissä puhkeavan koviakin taistelua.⁸⁶

Työväen Punakaartin Yleisesikunnalle. Täällä.

Tahdomme kaiken väärinkäsityksen välttämiseksi ilmoittaa, että lahtarikaartilaisia vastaan, jotka asettuvat tekemään aseellista vastarintaa muodossa tai toisessa, on oikeus tarpeen mukaan käyttää aseellista voimaa, ne lahtarikaartilaiset, jotka antautuvat ja luovuttavat aseensa ilman vastarintaa, ovat riisuttava aseista ilman muuta.

Lahtarikaartin päälliköt ovat pidätettävä ja tuotava I:sen piirin miliisiasemalle. Vangittuja tai haavoittuneita ei saa kohdella raa'asti eikä epäinhimillisesti. Jos määräyksen mukaan toimitettavassa tarkastuksessa löydetään aseita tai isompia elintarvikekätöjä, tulee ne takavarikoida ja takavarikoimisesta on tehtävä pöytäkirja, jonka tunnustaa nimikirjoituksellaan oikeaksi. Tavaroiden omistaja, jos hän on tilaisuuteen saatavissa; muussa tapauksessa todistavat kaksi sivullista henkilöä pöytäkirjan oikeaksi, joka viipymättä on Teille toimitettava.

Helsinki tammikuun 27 p:nä 1918.

Toimeenpaneva Komitea.

Tammikuun 28. päivänä asetettiin Helsingissä vallankumousohallitus, kansanvaltuuskunta. Siihen tulivat kaikki ne puolueoimikunnan lisäjäsenet, jotka oli valittu puolueuuevoston kokouksessa 19.-21.1.1918. Puolueoimikunnan entisistä jäsenistä tulivat mukaan kaikki muut paitsi **Edvard Gylling** ja **Karl Harald Wiik**, jotka puolueoimikunnassa olivat vastustaneet vallankumousohanketta. Edvard Gylling tuli sen sijaan vähää myöhemmin kansanvaltuuskuntaan, Karl Wiik oli vain vaatimattomissa tehtävissä. Ammattiyhdistysliikkeen kannatus kansanvaltuuskunnalle hankittiin siten, että kaksi ammattiyhdistysliikkeen johtomiestä, **Oskari Tokoi** ja **Johan Lumivuokko** tulivat kapinahalitukseen.⁸⁷

⁸⁶ Soikkanen 1969, 35 (Työväen toimeenpaneva komitea, Syyttäjistön arkisto, Valtionarkisto)

⁸⁷ Soikkanen 1969, 54

Maataloustyöväen lakot Kuhmalahdella

Raine Raitio kirjoitti asiasta varsin kattavan artikkelin Sydän Hämeen lehdessä kesäkuun lopulla 2017:

” Kuhmalahdella 1917 puhjennut maataloustyöväen lakko johti väkivaltaisuuksiin

Kesäkuu 29, 2017 [Raine Raitio](#)

Vuonna 1917 lakkoliikehdintä Suomessa oli laajempaa kuin koskaan aiemmin.

Työtaistelut olivat kovimmillaan huhtikuun ja heinäkuun välisenä aikana saaden paikoitellen myös väkivaltaisia piirteitä. Hämeessä eniten työpäiviä menetettiin syyskesällä tapahtuneissa lakoissa Vesilahdella, Ypäjällä sekä Kuhmalahdella. Kuhmalahden lakko oli kaikista Lounais-Suomen lakoista kuudenneksi suurin.

Vallankumous avasi patoutuneet tunteet

Venäjän vallankumous loi 1917 yleiset edellytykset Suomen työväenliikkeen voimakkaalle aktivoitumiselle. Uusi poliittinen tilanne mahdollisti sortokauden ja maailmansodan vuosina patoutuneiden emotionaalisten asenteiden laukeamisen. Suuren poliittisen innostuksen myötä työväenliikkeen jäsenmäärä kohosi räjähdysmäisesti. Seurauksena oli samalla poliittisten menettelytapojen äkillinen jyrkkeminen työväestön keskuudessa. Tämä näkyi keväällä 1917 alkaneena yleisenä lakkoliikehtimisellä sekä yleistä rauhaa järkyttäneinä kurittomuusilmiöinä ja väkivaltaisuuksina. Radikaalia liikehdintää voimistivat lisäksi lukuisat tyytymättömyyden aiheet kuten elintarvikepula ja hintojen nousu sekä puutteelliset asunto-olot.

Puhjenneista lakoista lähes kolmasosa sai alkunsa työaikakysymyksestä ja yli puolessa näistä työntekijät saavuttivat voittoja. Työajan lyhentämisestä oli Kuhmalahdella keskusteltu jo 1907, mutta siitä selvittiin vielä ilman lakkoja. Nyt tilanne oli toinen.

Lakon alkaessa 6.7.1917 Kansan lehti kirjoitti seuraavasti: ”Neuvottelutilaisuuteen, jonka työläiset olivat asettaneet w.k. 26 päiväksi, ei saapunut, kuin ainoastaan yksi talonmestaja. Wiime sunnuntaisessa t.y. kokouksessa päättivät työläiset lakon alkawaksi t.k. 6 p. aamuna. Eilen klo 12 päivällä päättyi aika, johon mennessä maanomistajain on annettava vastaus. Ainoastaan 5 talollista owat sopimuksen allekirjoittaneet. Tänä aamuna alkoi siis lakko koko kunnassa kaikissa taloissa, jotka eivät ole sopimusta allekirjoittaneet.”

Kuhmalahden lakko oli osittain taitavan agitaation tulosta. Agitaattoreita kävi usein paikkakunnalla ja heistä mainitaan erityisesti Antti Markkasen käyneen yllyttämässä lakkoon. Työväenliike näyttää saaneen mukaansa eniten niitä, joilla ei ollut omaa viljelmää: renkejä, sekatyömiehiä ja irtolaisia.

Lakko synnytti väkivaltaisuuksia

Luopioisissa asuneen kaupanhoitaja Sinisalon yllytyksestä lakkoiltiin ensin keväällä Luopioisissa ja hän vaikutti osittain myös myöhemmin kesällä Kuhmalahden lakon puhkeamiseen.

Lakkoilijoiden rivistöt eivät kuitenkaan olleet yhtenäiset. Kaikissa taloissa ei osallistuttu lakkoon, mikä synnytti yhteenottoja. Ratkaisevinta asiassa oli se, että vastapuoli eli työnantajat oli suhteellisesti paljon suurempi määrältään kuin teollisuustyöväen lakoissa. Kun maaseudulla työnantajien määrään lisätään heidän perheväkensä, olivat voimasuhteet kummallakin puolella varsin tasaväkiset.

Lakkolaisten marssiessa mielenosoituskulkueena läpi kunnan sattui pari pahoinpitelyyn johtanutta yhteenottoa, joita puitiin myöhemmin käräjilläkin.

Marssia johtanut Tervaniemen työväenyhdistyksen puheenjohtaja torppari Simo Hietala (k.1918) oli maltillisen linjan miehiä, mutta hän ei pystynyt hillitsemään aatteen innostamaa joukkoa.

Eräässä talossa oli riittänyt lakkolaisten pois karkottamiseen uhkaus, että elleivät mellastajat poistu, päästetään talon vihainen sonni valloilleen. Tilanne ei kuitenkaan päättynyt aina näin onnellisesti.

Lakkolaisten saavuttua Tervaniemen Mattilan talon kohdalle oli osa kulkueeseen osallistuneista henkilöistä poikennut talon ladolle, jossa talon isäntä Kustaa Aadolf Lehtinen teki heinätöitä yhdessä palvelusväkensä kanssa. Miesten yrittäessä estää työnteon syntyi tilanne, jossa isäntä asettui vastarintaan sillä seurauksella, että häntä mm. lyötiin päähän ja uhattiin aseella.

Myös Kivisalmen kylällä sattui samantapainen tilanne. Mielenosoituskulkueen saavuttua kylälle marssijat pakottivat uhkauksilla Eskolan talon isännän Ilmari Sadonojan heinäväkineen lopettamaan työnteon. Samassa yhteydessä talon isäntää myös pahoinpideltiin. Lisäksi myös Kuhmalahden kirkolla sattui ”rajunpuoleinen” yhteenotto Yli-Knaapin talossa maatalouslakkolaisten ja talollisten välillä.

Jossain talossa taas kerrotaan isännän sopineen lakkotoimikunnan kanssa ja lakkolaiset jopa leikkasivat hänen rukiinsa talkoilla.

Kuhmalahdi ei ollut kuitenkaan poikkeus. Lakot alkoivat saada väkivaltaisia muotoja myös muualla, kun maanomistajat yrittivät saada perheväkensä ja tuttaviansa avulla tärkeimmät työt tehdyiksi.

Kuvernööri toimi sovittelijana

Koko maan osalta maatyöväenlakot keskittyivät kahteen maatalouden kannalta tärkeään ajankohtaan, kylvä- ja sadonkorjuukauteen. Maataloustyöväen lakkoihin osallistuneiden määrä oli Hämeessä suurimmillaan heinäkuun puolivälissä, mihin myös Kuhmalahden lakko ajoittui.

Lakosta muodostui varsin vaikea, kun se jatkui pitkään kesken parhaan heinäkorjuuajan. Lakko saatiin loppumaan vasta Hämeen läänin kuvernöörin saavuttua välittäjäksi Tervaniemen työväentalolle 16. heinäkuuta.

Kuhmalahden lakko päättyi 19. heinäkuuta, jolloin hyväksytyn maatyöläisten työehtosopimuksen mukaan talollisten tuli ottaa kaikki lakossa olleet työläisensä takaisin töihin. Lakon päätyttyä ongelmia tämän pykälän kanssa tuli ainoastaan Tervaniemen Mattilan isännän ja tämän palveluksessa olleiden karjakkoharjoittelijoiden välillä. Lakkokomitean julistettua talo uudelleen lakkoon asiasta päästiin kuitenkin sopuun jo seuraavana päivänä.

Lakon avulla saatiin maataloustyöväen työaika lyhennettyä ja heidän päiväpalkkoihinsa korotus.

Lakot edistivät kahtiajakoa

Maatyöläisten lakkojen suurin merkitys oli siinä, että ne varsin huomattavalla tavalla kiihdyttivät kansallista jakautumista. Ne synnyttivät molemmin puolin kaunaa, joka purkautui sisällissodan aikana terroritekoina.

Lakon jälkeen työn saanti ei ollut enää kaikille yhtä helppoa kuin ennen. Paikallinen Aamulehden kirjeenvaihtaja toteaa lakon tuoneen monelle työläiselle puutteen ”asuntovieraaksi”, sekä myös muita ongelmia. ”On itsestään selvää ketkä lakosta tulevat edelleenkin kärsimään. Selvää myöskin

on ettei voida vaatiakaan talollisilta vastaisuudessa entistä avuliaisuutta sellaisia kohtaan, jotka vast'ikään kaikin voimin ovat heille kiusaa koettaneet tehdä.”

Heinäkuun lakko jäi ainoaksi lakoksi Kuhmalahdella. Marraskuun yleislakosta ei juuri edes tiedetty ennen kuin se oli jo loppunut. Sen merkitys Kuhmalahden työläisille oli lähinnä mielialaa kohottava. Sosialistilehtien kertomukset saavutetuista voitoista saivat kuitenkin Vehkajärven työväenyhdistyksen järjestämään tämän kunniaksi tanssit.

Kuva 1. Kuhmalahden Ison-Pennon Yli-Knaapin elonleikkuväkeä 1900-luvun alkupuolella.”

Pleinen lakko Kuhmalahdella altonut tänään.

**8 t. työpäivävaatimusten
ja palkanforotusvaatimusten
johdosta.**

Kuhmalahden järjestyneet työläiset esittivät maanomistajille 8 tunnin työpäivävaatimusten sekä vaatimat palkkoja korotettavaksi siten, että päiväpalkka tulisi 6 markaksi omassa ruuassa ja 2:50 talon ruuassa. Neuvottelutilaisuuteen, jonka työläiset olivat asettaneet w.l. 26 päiväksi, ei saapunut kuin ainoastaan yksi maanomistaja.

Viime sunnuntai- ja työpäiväkokouksessa päättivät työläiset lakon alkavaksi t. l. 6 p. aamuna. Eilen klo 12 päivällä päättyi aika, johon mennessä maanomistajain on annettava vastaus. Ainoastaan 5 talollista ovat sopimusten allekirjoittaneet.

Tänä aamuna alkoi siis lakko koko kunnassa kaikkien taloissa, jotka eivät ole sopimusta allekirjoittaneet.

88

Kuhmalahden maatyöläisten lakko.

**Neuvottelut kuvernöörin
välityksellä alotetaan
tänään.**

Kuhmalahden maatyöläisten lakko on jatkunut ilman muutosta jo pitkän aikaa. Tänään aloittaneet kuitenkin neuvottelut läänin kuvernöörin välityksellä.

90

— Pleinen lakko Kuhmalahdella alkoi eilen, kertoo R. E. Ainoastaan 5 talollista on kirjoittanut 8-tunnin työpäiväsopimuksen alle nimensä.

89

⁸⁸ Kansan Lehti nro 150, s. 7, 6.7.1917

⁸⁹ Työkansa nro 51, s. 2, 7.7.1917

⁹⁰ Kansan Lehti nro 159, s. 3, 16.7.1917

Maatyöläisten lakko Kuhmalahdella päättynyt.

Työläisten voitolla.

Eilen saatiin Kuhmalahdella aikaan sovinto maatyöläisliikolaisten ja työnantajain välillä. Neuvottelua johtamassa oli paikalla Hämeen läänin kuvernööri. Sopimus tehtiin Kuhmalahden maatyönantajien ja siikaläisten työväenjärjestöjen välillä ja oli se seuraava:

Kuhmalahden, Sjon-Pennon, Riivijalmen, Pohjan, Lermaniemen, Wehtapuntarin, Bähän-Pennon ja Wehtajärvenkylän työnantajain välillä toiselta puolen sekä työväenjärjestöjen ja lakkoomiteain edustajain välillä toiselta puolen on tehty seuraava työ sopimus:

1) Tuoka kaikessa tuotannollisessa työssä on marraskuun alusta maaliskuun loppuun 7 tuntia, huhtikuun aikana 8 tuntia, toukokuun alusta syyskuun loppuun 9 tuntia ja lokakuun aikana 8 tuntia päivässä.

2) Työn alkaminen ja loppettaminen sekä ruoka-ajat saavat työnantajat ja työntekijät sopia keskenään.

3) Työhön mennään työn teettäjän ajalla ja työstä poistutaan työntekijän ajalla.

4) Edellisen lisäsi sitoutuvat työntekijät suorittamaan 100 tuntia ylityötä vuodessa kiireellisempänä työaikana, saaden näiltä ylitunneilta 50 prosenttia korotuksen kahdelta ensimmäiseltä tunnilta ja 100 prosentin korotuksen samana päivänä tehtyiltä ylityötunneilta. Laskettuna paikallisuuden käyvän päiväpalkan mukaan.

5) Ylityön teettäminen riippuu allanomaisten keskenäisestä sopimuksesta.

Tinkityöt poistetaan.

6) Jos sateet estävät työn suorituksen, on se poutapäivinä korvattava. Tehtyksi työkä katsotaan se aika, mikä työntekijältä kuluu tehtyyn työhön ja matkaan työpaikalle.

7) Ryhlymakkat ovat ulkopuolella tämän sopimuksen, mikäli se tapahtuu oman kunnan sisällä.

8) Vuokra- y. m. työpäiviä.

mitä työllä suoritetaan ei saa olla 8 tuntia pitempi.

9) Starjanhoitajat ja tallimiehet, sekä misjä ei ole varjinaista tallimiestä, palvelusmiehet ovat velvolliset huolehtimaan tarjan ja hevosten ruotinnasta ja hoidosta omalla ajallaan ylityönä erittäin pöytäwittawaa korvausta vastaan.

10) Vuosipalveluksessa olevilla korotetaan palkkaa nykyisen palvelusajan ajaksi 25 prosenttia vuoden alusta sovitusta rahapalkasta heinäkuun 1 päivästä lukien ellei sitä jo ole maksettu.

11) Päiväpalkka talon ruuassa on työntekijälle 16 ruotijelle henkilöille 2 mk. 50 penniä ja työntekijän omaassa ruuassa 5 mk. toistaiseksi.

12) Vuosipalvelijat ja muut saavat entiset oikeutensa, eikä heidän päästökirjoissaan mitään mainita lakosta, sekä palkkollisille maksetaan palkka lakkoajalta.

13) Lakkoajalla rästitin jääneet erotyöpäivät katsotaan suoritetuiksi.

14) Kaikki lakkoajalla syntyneet riittaisuudet katsotaan sopimuksesta tehdessä siihen jätetyiksi paitsi erikoisella lausunnolla jätetyiksi asianomaisten henkilöitten keskinäiseksi asiaksi.

1) Mitään vihamielisyyttä ei lakon jälkeen saa kunnallista puolen käyttää.

16) Lakon aikana tilan ulkopuolelta työhön tulleet henkilöt poistetaan.

17) Työnantajain ja työntekijäin väliset riittaisuudet ratkaisee sovinto-oikeus, johon kumpikin riittapuoli valitsee kaksi jäsentä ja nämä yhdeksä puheenjohtajan viidenneksi. Elleivät he siitä sivi määrä puheenjohtajan kihlakunnan tuomari. Sovinto-oikeuden päätöksestä ei saa valittaa.

Tämä sopimus pysyy voimassa siksi kunnes laki toisin määrää.

Lakko päättyi 19 päivä heinäkuuta kesitettyään 13 päivää. Työläiset saivat kahdellisen voitton.

Maatyöläisten työehtosopimuksen noudattaminen Kuhmalahdella.

Eilen Kuhmalahdella hyväksytyn maatyöläisten työehtosopimuksen mukaan on talollisten otettava kaikki lakossa olleet työläisensä työhön. Meille on kuitenkin ilmoitettu Kuhmalahdelta, että Mattilan talossa on isäntä kieltäytynyt karjakko-oppilaita työhön ottamasta selittämällä, että heistä saa huolehtia maanviljelysseura. Tähän asti on mainitun seuran puolesta suoritettu karjakko-oppilaille 120 mk. ja talosta vain 30 mk., mutta nyt aikoo puheena oleva isäntä kieltäytyä kokonaan suorittamasta osuuttaan. Lakko-komitea ryhtyneee toimenpiteisiin, että isännän on sopimusta noudatettava, otettava karjakko-oppilaat työhön ja suoritettava heille tuleva palkka.

92

Maatyöläisten lakko Suhmalahdella.

Mattilan talo julistettu uudelleen lakkotilaan.

Eilen allekirjoitettiin Suhmalahdella työehtosopimus noudatettavaksi siinämissä maataloustöissä. Mutta ennen kuin sopimuksen perusteella oli päästy työn alkuun, ilmoitti Mattilan talon-omistaja R. M. Lehtinen Terwanen kylästä, että hän ei ota talaijin työhön tilallaan ennen lakkoa työskennelleitä karjakkoharjoittelijoita, vaan jättää ne pois. Tämän johdosta päätti lakkokomitea julistaa uudelleen lakkotilaan Mattilan talon tästä aamusta alkaen.

Syllä on siinäkin vetelönhaluinen isäntä. Työehtosopimuksessa nimenomaan mainitaan, että kaikki entiset palvelijat ovat otettavat talaijin, mutta sitä ei Mattilan isäntä tahdo. Hän tahdo ennen pitää taloansa lakkotilasja tulleitte mitä tuli.

93

Työehtojen noudattaminen Behkajärvellä.

Samaan aikaan kun Kuhmalahdella alkoi maatyöläisten lakko myös Behkalahdella kirjoitetaan meille. Ja samassa joritteluilaisuudessa, missä Kuhmalahden lakko päätettiin, päätettiin myös Behkajärven lakko. Silloin oltiin laadussa sopimuksesta mainitaan, että ulkopuolelta tilan tulleet rikkurit ovat poistettavat, mutta tätä sopimusta

eivät Behkajärven talojen isännät kuulu noudattavan. Se selittävät, etteivät tiedä, kuka rikkuri onkaan ja pitävät vaan yhä edelleen töissään laittia, jotka lakan aikana ottivat. Kirjeenvaihtajamme lupaa tulla julaista heidän nimensä, mutta on asia ensin paikkakunnan työv. yh. tutkittava.

Behkajärven kansakoulun opettaja on kuulemma ollut kovin innokas isäntien kanssa kirjoilee ja sadattelee rikkuri, jonka ohessa hän yhdesä työläisiä. Se on sopimatonta.

Työehtojen noudattaminen Kuhmalahdella.

Meille kirjoitetaan:

Maatyöläisten lakko täällä on ollut päättyneenä jo pari viikkoa. Mutta maanomistajat eivät vaan tahdo muistaa allekirjoittamaansa työehtojen, jossa sanotaan, että mitään vihamielisyyttä lakan tähden ei saa olla kunnallakaan puolelta. Sillä sitä huolimatta ovat useat lakkowahdit saaneet haasteita kirkonkunnanoikeuteen muka työrauhan häiritsemisestä y. m. pikku seikoista sekä yleensä näyttää, että he tahtovat vihamielisyydellä kostaa työläisille. Onpa esimerkki tarttunut jo heidän lapsiinsaakin niin, että erään Bähäsjärvenkylän olevan lohkotilallisen alle 10-vuotias poika on hätyytellyt työläisten lapsia oikein puikon kanssa. Onneksi sattui paikalle eräs torpan tyttö, joka otti aseensa pois tuolta „urhon“ -alulta. Kuhmalahden omistajalle luokalle tahdomme me työläiset huomauttaa, että turhaan väsyttätte itseänne vihamielisyydellänne, sillä työläiset eivät kumminkaan pelkää teidän vihaanne.

Maatyöläisten lakon rikkurit Kuhmalahdella.

Kuhmalahden maatyöläisten lakon aikana toimi rikkureina lakotilaa julistetuissa taloissa henkilöitä, jotka eivät enemminkin ole työntekoa halunneet, vaan lakon alaista työtä he tekivät kiitettävällä uutteraudella. Isonpennon kylässä Yliknaapin talossa työskenteli: talonemäntä Jenny Toivio, talonisäntä Väinö Toivio, talollisen poika Toivo Nuuttila (Sahalahdelta), talollisen poika Toivo Marttala, tal. tytär Hanna Marttala, kirkonerran tytär Toini Saarenmaa, kirkkoheraan poika Paavo Saarenmaa, pappilan vuokraaja K. Nummelin ja tytär Hilja Nummelin, itsellinen Riika Kallio. Peltolan talossa kansak. opettaja Elli Peltola (Padasjoelta); Vään-Puonon Mattilassa palvelijatar Hilja Kulmala; Marttalassa palvelijatar Hanna Salmela; Vappulassa palvelijatar Fanny Laine; Kivisalmen kylän Eskolassa palvelijatar Lyydia Helander, eläkevaari J. Eskola, taloll. poika Yrjö Sadonoja, taloll. poika Niilo Sadonoja (2 viimeksimainittua Tyrväältä), kansak. opettaja Aino Eskola (Lopelta) ja Hanna Eskola; Mattilassa: palvelijatar Tilda Röö; Eerolassa itsellinen Ida Siren. Vehkapuntarin kylässä ei lakon alaista työtä tehnyt kuin 1 työläinen ja hän on katunut tekoansa. Tervaniemen Mattilassa karjakko Laura Tahuanpää; Mäkipenttilässä Riika Mäkinen; Mäkelässä vuokraajan tytär Lyydia Nurminen, Maijalassa vuokraajan tytär Elli Nurminen. Sarkalassa työmiehen vaimo Aliina Salmiinen. Viimeksi mainittu henkilö kävi kuvernöörillekin juttuamassa tätä tekoaan. Edemöian ajattelevat työläiset pitävät lakonalaisen työn tekoa häpeällisenä.

96

Kuhmalahdella alkoi yleinen maatyöväen lakko heinäkuun 6 pnä. V. k. 19 pnä saatiin aikaan sovinto maatyöläislakkoilaisten ja työnantajain välillä. Neuvotteluja johtamassa oli paikalla Hämeen läänin kuvernööri.

Sopimuksen mukaan on työaika marraskuun alusta maaliskuun loppuun 7 tuntia, huhtikuun aikana 8 tuntia, toukokuun alusta syyskuun loppuun 9 tuntia ja lokakuun aikana 8 tuntia päivässä.

Työläiset sitoutuivat suorittamaan 100 tuntia ylityötä vuodessa kiireellisempänä työaikana, saaden näiltä ylitunneilta 50 prosentin korotuksen kahdelta ensimmäiseltä tunnilta ja 100 prosentin korotuksen samana päivänä tehdyiltä ylitvötunneilta lasketuna paikkakunnan käyvän päiväpalkan mukaan.

Vuosipalveluksessa oleville korotettiin palkkaa nykyisen palvelusajan ajaksi 25 % heinäkk. alusta lukien. Päiväpalkaksi talon ruuassa oleville työntekijöille määrättiin 2 mk. 50 p. ja omassa ruuassa oleville 5 mk. toistaiseksi. Lakko-ajalla rästiin jääneet veropäivät jätettiin suorittamatta. Työnantajain ja työntekijäin väliset riitaisuudet ratkaisee sovinto-oikeus, johon kumpikin riitapuoli valitsee kaksi jäsentä ja nämä yhdessä puheenjohtajan viidenneksi. Elleivät he siitä sovi, määrää puheenjohtajan kihlakunnan tuomari. Sovinto-oikeuden päätöksestä ei saa valittaa.

97

Wäkiwaltajuuudet Kubmalahden maatyöläislakon aikana.

Esillä wäliaikajilla käräjillä.

Wiime perjantaina oli Kubmalahden wälikäräjillä esillä juttu, joka antaa selwän kuvan siitä häikäilemättömästä räikeydestä, millä Kubmalahden laffolaijet ajoivat asiaan ja maatyöläisten lakon aikana. Käräjät aiheuttaneiden tapahtumain kulku on lyhykäisesti ferroituna seuraawa:

Kun tilanomistaja K. M. Lehtinen laffopäiwinä oli karjalon ja erään alaikäisen tytön kanssa heinänkorjuussa, kului pellon ohitse wiewää tietä laffolaiisten mielenojetuskulku, joka heinätyösä olijat nähtyään pyjähtyi. Kulkuesta erosi 6 tai 7 miestä, tulivat heinäniitylle ja käskiwät wäkien poistua pellolta. Kun tytöt kieltäytyiwät lähtemästä, asetui ijäntä wäliin ja janoi, ettei kenelläkään ollut oikeutta wäkiwälialla ajaa näitä pois työstä, elleiwät he itse halunneet lähteä. Tytöt oliwat menneet latoon ja ijäntä seisoi owella. Tällöin käiwät laffolaijet ijännän kimppuun, iskiwät ajeilla hänen päälakeensa juuren reiän, ohimoon toisen ja kuhmuja ja mustelmia kaswot täyteen. Myöskin toinen käsiwarji oli kokonaan werillä. Muuan laffolaijista piti revolveria kohotettuna siltä waralta, etteiwät äskennämainitut hyökkääjät ja heidän awukseen rientänyt apujoukko yksin olisi selwiytynyt.

Kun tilanomistaja Lehtinen näin oli nujerrettu, käiwät laffolaijet

tyttöjen kimppuun, jotka raahattiin maantielle. Seillä heitä yleskeltiin ja pakotettiin poistumaan työmaan läheisyydestä.

Samanlainen äärimmäistä raakutusta ojentawa tapaus jattui Kiwijalmen Eskolasja. Siellä piestiin tufewalla kepillä ijäntää, hänen kahta weljeänjä ja palvelustyttöä, jotka oliwat heinätyöissä pellolla.

Kuten jo mainittiin oli pahoinpitelijöitä vastaan nostettu juttu esillä wiime perjantaina Kubmalahden käräjillä, mutta lykättiin wastaajien pyynnöstä warjainaijiiin hystäräjiin.

98

VäkivaltaisuuDET Kuhmalahden maatyöläislakon aikana.

Esillä välikäräjillä.

Viime perjantaina oli Kuhmalahden välikäräjillä esillä juttu, joka antaa selvän kuvan siitä häikäilemättömästä räikeydestä, millä Kuhmalahden lakkolaiset ajoivat asiansa maatyöläisten lakon aikana. Käräjät aiheutaneiden tapahtumain kulku on lyhykäisesti kerrottuna seuraava:

Kun tilanomistaja K. A. Lehtinen lakkopäivinä oli karjalon ja eraan atakaisen tytön kanssa heinänkorjuussa, kulki pellon ohitse vievä tietä lakkolaisten mielenosotuskulkue, joka heinätyössä olijat nähtyään pysähtyi. Kulkueesta erosi 6 tai 7 miestä, tulivat heinäniitylle ja käskivät väkien poistua pellolta. Kun tytöt kieltäytyivät lähtemästä, asettui isäntä väliin ja sanoi, ettei kenelläkään ollut oikeutta väkivallalla ajaa näitä pois työstä, elleivät he itse halunneet lähteä. Tytöt olivat menneet laatoon ja isäntä seisoi ovella. Tällöin kävivät lakkolaiset isännän kimppuun, iskiivät aseilla hänen päälakeensa suuren reiän, ohimoon toisen ja kolumuja ja mustelmia kasvot täyteen. Myöskin toinen käsivarsi oli kokonaan verillä. Muuan lakkolaisista piti revolveria kohotettuna siltä varalta, etteivät äskenmainitut hyökkääjät ja heidän avukseen rientänyt apujoukko yksin olisi selviytynyt.

Kun tilanomistaja Lehtinen näin oli nujerretty, kävivät lakkolaiset tyttöjen kimppuun, jotka raahattiin maantielle. Siellä heitä syljeskeltiin ja pakotettiin poistumaan työmaan läheisyydestä.

Samanlainen äärimmäistä raakuutta osottava tapaus sattui Kivisalmen Eskolassa. Siellä piestiin tukevalla kepillä isäntää, hänen kahta veljeänsä ja palvelustyttöä, jotka olivat heinätyössä pelloilla.

Kuten jo mainittiin oli pöyhönpittelijöitä vastaan nostettu juttu esillä viime perjantaina Kuhmalahden käräjillä, mutta lykättiin vastaajien pyynnöstä varsinaisiin syykäräjiin.

Erouttu ty:n jäsenyydestä.

Työväenliikkeelle wahingollisen toimintansa vuoksi on Kuhmalahden kirkonkylän ty. erottanut jäsenyydestä seuraavat henkilöt: weskitehtailija Hugo Wirtanen, itsellisen Riku Ojosen ja hänen waimonsa Selma Ojosen. Ensilksi mainittu toimi maatyöläisten lakon aikana m.m. rikkurien wartijana. Järjestyneelle työwäelle, huomauteleaan, että eiwät käytä Hugo Wirtanen weskitehtaan tuotteita.

100

Maalaispalvelijat!

**Pitäkää waranne! Portarit
koistavat! Työpäivän lyhen-
nyks on vaarassa!**

Työläisten tämän kesän aikana luokkataistelun avulla saavutetuks-
ta tuloksista ovat tärkeimmät ja
huomattavimmat: työpäivän ly-
hennys ja soutu-sopimusten tun-
nustaminen. Werrattain ankaraa
on ollut taistelu näiden saavutta-
miselksi. Onpa tähtynyt josain
tapauksissa muodattaa vertain,
ennentuin on heittänyt. Mutta woi-
tettu on sentään.

Mutta nyt uhkaa „vastawallan-
tumous“ maaporhojen taholta. Uh-
kaa se josta jo kewällä ja kesällä
melkäläisten taholta, tässäkin leh-
dessä warotettiin maatyöläisiä ja
palvelijoita: Nyt uhkaa taantu-
mus!

On nimittäin käynyt selwille, et-
tä maanomistajat, ehkä lautta
maan, Eurajoella, Suopioissa,
Ruhmalahdella j. n. e. ovat pitä-
neet yhteisiä kokouksia, perustellen
lakkalaisia liittoja ja yhtymiä, tar-
koituksella hyödyttää etupäässä työ-
väen kimppuun, saadaksen ne toi-
pumaan heidän työpäivän
pidennyswaatimuksien-
sa; ja ehkäpä muuhunkin.

Portioitki tätä tarkoitusta war-
ten on järjestetty seurawasti: Pari
suulainta manitaalijehua lähtee kes-
kämään palkkatuntiansa, mufa tar-
koituksella kehottaa maanomistajia
liittymään johonkin „maatönnanta-

join liittoon“. Mutta kun saa-
daan juttu alkun ja „seura sulje-
tuksi“, niin aletaan waatia aslan-
omaltelta kirjallista lupausia, eli
sitomusta siitä, että lukeaan heik-
läisistä ei tekiä wuospalveljoitten
kanssa minkäänlaisia sopimuksia en-
nen marraskuun 1 päivä. Ja sen-
kin jälkeä wain seuraamalla joltakin
yhteisiä menettelytapoja. M. m.
kuuluu heillä olewan tekeillä jon-
kinlaisia „kontrahti“, eli sopimus-
laamoja, noita wasta marraskuun
alusä tehtämiä palkollis-sopimuksia
warten!? Näillä kontrahteilla näh-
täwästi on tarkoitus tehdä wuosi-
palveljoista todellisia orjia, s. o. si-
toa heidän ennestäänkin niukka wa-
pantensa ihmisenä wieläkin ahtaam-
malle. M. m. pidetään heidän työ-
päivänsä 10 tai 12 tuntiseksi, —
niin mikseipä rajattomaksi. Esillä
heillä wapaus kuulua työväenjär-
jestöön j.n.e.

Siinä se olisi fitte tuhottuna,
suurella wauwalla taisteltu työpäi-
vän lyhennyksin merkityksellömäksi.
Jos nimittäin palkolliset tulewat
tällä tawalla nujerretuiksi.

Nyt on syitä palkollisten, niin-
tutn lakkien työläistenkin olla wa-
ruillaan tätä maaporhojen hyökä-
ystä wastaan. Kakkien työväen
järjestöjen on lähtäwä astaan lä-
piksi. On koetettava keksiä teho-
kaita keinoja tämän alotetun hyök-
äyksen torjumiseksi.

Ensimmäinen olisi kaikki palvelus-
wäki saatawa järjestöjen jäseniksi,
jotta järjestöt woiwivat aina ajaa
heidän asiaansa. Samoin olisi kai-
kille palveluksessa olewille ja sel-
laisiksi alkowille saatawa selwäksi,

vaaran suuruus ja asian tärkeys, jotta ei tulaan joutuisi tletämättään satimeen.

Sitten on ehdottomasti ryhdyttävä toimenpiteisiin siltä varalta, että jottkut palkolliswäestä ehkä joutuiswat pulaan, asunnon, toimeentulon y. m. suhteen ja sitten, ehkäpä näennäisen ohdintotilan pelottamina, joutuiswat kauppaamaan tybwoimaansa ahnaille manttaalkijehuille. Tämä ei saa tapahtua millään ehdolla!

Palweluswäen on viimeiseen asti oltawa tarjoamatta tybwoimaansa, sekä odotettava tyynessä asian kehitystä. Ja samalla koetettava warata itselleen, mikäli mahdollista, muuta toimeentuloa. Tässä on juuri järjestyillä ja yhtiöjillään täysi syy läydyä heitä tulemaan. Sillä jos maatöbnantajat nyt onnistumwat alkeessaan, merkitsee se sitä, että tuluneen lesän taistelut tybpäiwän tyhentyämyksestä menettävät kokonaan arwonsa. Tulokset rauleawat tyhjään. Sillä asia ei koske yksin palweluswäkeä, waan se koskee koko maan tybväestöä. Kun tybnantajat saawat palkosopimuksilla sidottua palweluswäen lädet, owat he walmitt heit rettelimään muun tybväen kanssa, waatten muun tybväen tekemään yhtä pitkiä tybpäiwä, kun heidän palkorjansakin. Tästä on seurauksena allituisia riitoja ja wihdoin tyllään.

työniisen aiheuttama taantumus häpeällisine seurauksinensa.

Tätä ei voida sallia, asiaan täytävä läydyä läpisi. Tybväen täytävä työtä säilyttämään laikki, pienemmätkin saamutulset. Sillä ne owat tybväelle kallitaita. Niistä ei voida luopua! Raitti yhden ja yksin laikkien puolesta!

R. S:stä R. R:n.

101

Riffurundesta wapaatettu.

L. E. 7 p:nä pitämässään kokouksessa päätti Kuhmalahden Wehjäjärven ty. wapauttaa riffurundesta aikaisemmin ilmoittaman ja palwelijatar Emma Sulinin ja Gino Saafson, koska ensimmainnuttu oli niin nuori, ettei vielä ole itte wainut harkita tekoansa ja kun häntä kysäkti oli uhattu jünä talossa, jossa oli lafonajan, jos hän wain rohkenec lähteä lakkoon. Samoin viimeksi mainittu on selittänyt olleensa liian nuori käsittämään rumau tekoansa. Tämän wuoksi toiwoo yhdistys, että heitä towerena kohdeltaijin.

102

¹⁰¹ Sosialidemokraatti nro 130, s. 3-4, 6.10.1917

¹⁰² Kansan Lehti nro 238, s. 3, 15.10.1917

Vehkajärvi.

— »Suurlakon» riemujuhliaa viettivät »toverit» viime sunnuntaina täkäläisessä työväentalossa. Tosin täällä päin ei lakosta paljon edes tiedetty, kun se jo oli loppunutkin, mutta sosialistilehtien uskottelut mukasaavutetuista voitoista ovat vaikuttaneet niin huumaaavasti, että piti järjestää oikein juhlat. En tiedä, mitä muuta ohjelmaa tilaisuudessa lienee ollut, mutta tansseittiin talossa ainakin rotovasti, jotta pysyttiin edes lämpimänä, kun juuri valmistuneessa talossa ei vielä ole edes akkunoi-

ta. Eri mieltä ollaan, kuten tunnuttua, siitä olisiko lainkaan syytä juhlia. Eiköhän olisi ollut paljokaasianmukaisempaa toimeenpanna keskustelutilaisuus, jossa olisi vaihdettu ajatuksia sosialistijohdattajien menettelyn johdosta, joka johti niin surullisiin seurauksiin eri paikoilla maassamme. Myös kannattaisi kerran ottaa vakavan tarkinnan alaiseksi, mihin sosialistijohdon järjetön politiikka uhkaa syöstä koko kansamme ja maamme tulevaisuuden hetkellä, jolloin kaikki voimat ja kansalaisten yksimielisyyttä tarvittaisiin itsemääräämisoikeutemme turvaamiseksi.

— Aamulehden lukijoille tulee varmaan iloisena uutisena tieto siitä, että pitäjän uutisia — ja erikoisesti myös Vehkajärven kuulumisia — koetetaan ensi vuonna saada lehteen säännöllisemmin kuin tähän asti. Tämä olkoon meille myöskin kehoituksena työskentelemään lehden leviämisen hyväksi paikkakunnalla. Aamulehti on oikea ja paras maaseutulehti, jonka kotiinsa saamiseksi kannattaa uhrata 18 mk. 6 pp. painoksesta ja 9 mk. 3 pp. painoksesta koko vuodelta.

Tilaja.

¹⁰³ Aamulehti nro 239, s. 3, 28.11.1917

Vanhat maatyöläislakot.

Kovennettuja päätöksiä.

Syyskuun 27 päivänä 1917 tuomitsi K u h m a l a h d e n kihlakunnanoikeus työmies H. R. K e t o s e n, itsellisenpojan J. W. R o s e n d a h l i n sekä itselliset J u h o K o s k i s e n, A. V i r t a s e n ja S. W. L a a k s o n kunkin kahden kuukauden vankeusrangaistukseen siitä syystä, että he saman vuoden heinäkuussa olivat pakoittaneet eräitä henkilöitä keskeyttämään heinäkorjuutyön, minkä lisäksi Ketonen tuomittiin 6 kuukaudeksi vankilaan pahoinpitelystä.

Turun hovioikeus on nyttemmin tuominnut syytetyt kunkin kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, sekä Ketosen sen lisäksi 8 kuukauden vankeusrangaistukseen pahoinpitelystä ja kaikki yhteisesti suoritetaan korvauksena 400 mk. — K. S.

104

¹⁰⁴ Työn Valta nro 32, s. 3, 7.7.1919 sekä samoin Kansan Työ nro 146, s. 1, 2.7.1919 Uusi Suomi nro 148, s. 6, 3.7.1919 Maakansa nro 147, s. 2, 3.7.1919 Käkisalmen Sanomat nro 71, s. 4, 3.7.1919

Kuhmalahti

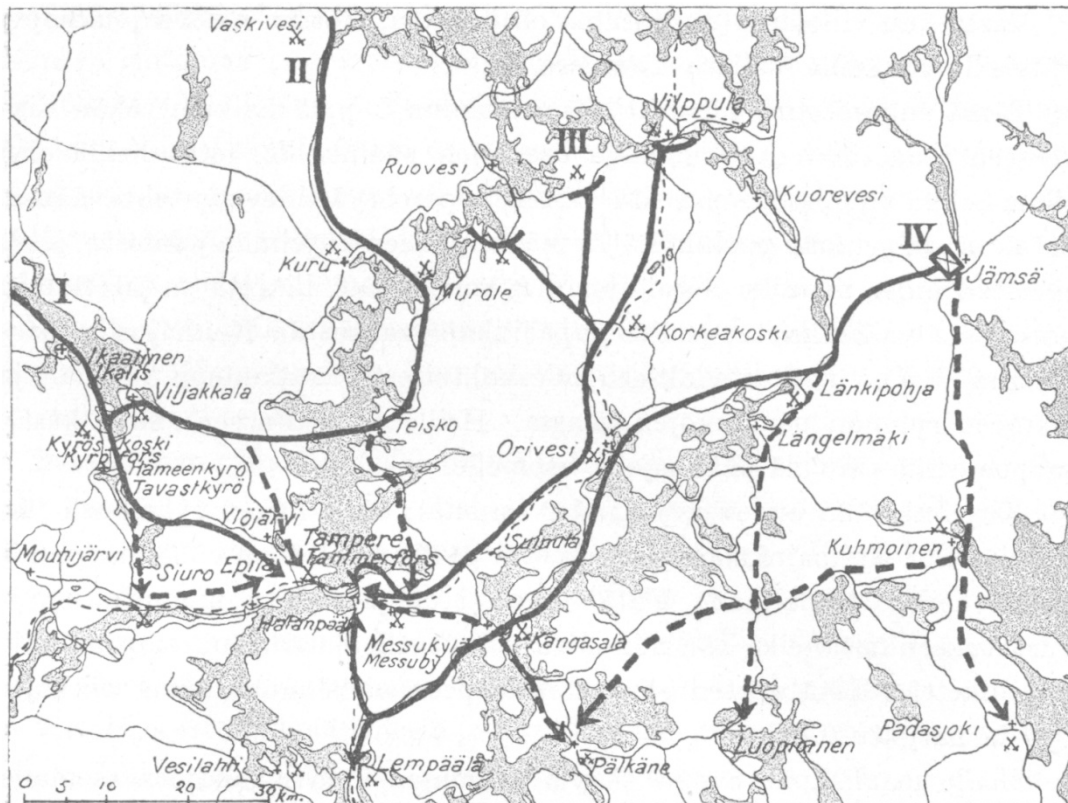
Eriyisen vilkasta toiminnan ja kehityksen aikaa Kuhmalahdella olivat viime vuosisadan ensimmäiset vuodet 1904-1906, jolloin kunnassa oli paljon nuorta väkeä. Kuhmalahdelle perustettiin tuolloin lyhyen ajan kuluessa laivayhtiö, osuuskauppa, osuusmeijeri, säästöpankki, lainajvästö ja paloapuyhdistys, kaksi raittiusyhdistystä sekä sos. dem. työväenyhdistys. Vilkaasti alkanut toiminta kuitenkin keskeytyi vuoden 1918 sodan vuoksi.

Koko kunnan aluetta käsittäneen maatyöläisten lakon puhjettua 1917 talollisten ja työväestön välit kiristyivät paikoitellen jopa pahoinpitelyjen asteelle. Sodan puhjettua tämä edesauttoi väestön jakautumista osittain kahteen leiriin. Suurimpana vihollisena suojeluskuntaa perustettaessa vuonna 1917 koettiin Kuhmalahdella kuitenkin venäläiset ja Venäjän herruus. Kuhmalahtelaiset vastustivatkin sortovuosina voimakkaasti venäläistämispolitiikkaa erityisesti kutsuntalakkojen muodossa. Keväällä 1917 tapahtunut venäjän vallankumous saikin kuhmalahtelaiset juhlimaan yli luokkarajojen.

Sosialismin opit olivat osalle punaisiin lukeutuvista epäselviä, mutta toivo paremmasta elintasosta ja paremmasta tulevaisuudesta houkutteli joukkoihin Kuhmalahdelta erityisesti irtainta työväestöä. Valkoisella puolella taisteluihin osallistuivat isänmaallisuusaatteen läpitunkemat ja toisaalta yleisen rauhan saavuttamiseksi taistelevat talonpojat, jotka halusivat olla rauhassa esi-isiensä mailla. Kahtiajako näkyi myös osittain alueellisesti. Työväenliikkeen keskuksina toimivat Tervaniemen ja Vehkajärven kylät. Suojeluskunta sai kannatusta erityisesti pitäjän länsipäässä, sekä jonkin verran myös Vehkajärvellä.

Valkoisten edetessä kohti Tamperetta joutui Kuhmalahti taistelutantereeksi. Kuhmalahti oli melkein heti sodan alusta alkaen punaisten vallassa. Kaikkiaan Kuhmalahdelle kokoontui sodan aikana hyökkäystä valmistelemaan noin tuhannen miehen punakaartilaisarmeija. Tällaisen joukon ruokkiminen oli ongelmallista, minkä vuoksi myös ryöstöjä sattui. Pahimpana riesana näyttävät olleen ulkopaikkakuntalaiset, joilla ei vieraalla paikkakunnalla ollut mitään syytä häveliäisyyteen. Aluksi taisteltiin Vehkajärvellä useampaan otteeseen ja lopulta taistelut levisivät koko kunnan alueelle. Valkoisten hyökätessä useammalta suunnalta seurauksena oli pakokauhu punaisten joukoissa. Valkoiset saivat Kuhmalahden valtaansa 21.3.1918. Sotaan osallistuttiin Kuhmalahdella huomattavalla joukolla. Tätä kuvanne se, että punaisten joukoissa toimi aktiivisesti noin 170 kuhmalahtelaista ja valkoisella puolella noin 30, eli kaikkiaan noin 9% kunnan väkiluvusta.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Internet: Kuhmalahden historiaa

Kuva 2. Tampereen hyökkäysliikkeen yleispiirteinen kartta. I = Satakunnan ryhmä (Linder). II = Virtain osasto (Hjalmarson). III = Hämeen ryhmä (Wetzer). IV = Jämsän osasto (Wilkman).

Isänmaallinen yhdistystoiminta loi pohjaa suojeluskunnalle

Merkittävänä pohjaa luovana tekijänä suojeluskunnan syntymiselle Kuhmalahdella oli paikallisen nuorisoseuran, sekä urheiluseuran toiminta. **Kari**, joka sittemmin meni Saksaan jääkäripataljoonaan, kannusti innokkaana urheilumiehenä kesälomillaan paikkakunnan nuorisoa urheilemaan. Tällöin perustettiin ”Voimistelu- ja urheiluseura Kivisalmen Jyskä”, jossa kaikki kylän nuoret miehet olivat innolla mukana ja jolle rakennettiin oma talokin. Kyseisen seuran iltamissa Kari piti isänmaallisia innostavia puheita, pehmittäen maaperää. Seppo Hentilän mukaan voidaan esittää runsaasti perusteluita, että Suomen urheiluorganisoituminen on kiinteämmin kuin kenties missään muualla kytkeytynyt yhtäältä kansakunnan syntyyn ja toisaalta luokkaristiriitojen kärjistymiseen. Suojeluskunnan syntymiselle loivat lisäksi otollista maaperää myös kesällä 1917 maataloustyöntekijöiden lakkojen yhteydessä sattuneet välikohtaukset, jotka vaikuttivat ainakin niiden kohteeksi joutuneiden ajatteluun. Otsikolla ”Huligaanivalta” Aamulehti kirjoitti 19.8.1917 mm. näin: *”Toivottavasti kansamme jo on saanut tarpeekseen siitä huligaanivallasta joka on päässyt versomaan sosialismimme siipein suojassa.”*^{106 107}

Suoranaisesti ei Kuhmalahdelta lähtenyt yksikään kuntalainen Saksaan jääkärikoulutukseen. Joukossa oli mukana kuitenkin yksi kunnan kesäasukas ja paikkakunnalla isänmaallisuusaatteelle maaperää erityisesti pehmittänyt ylioppilas **Kaarlo Kalervo Kari**. Jääkäriliike oli kuitenkin paikkakunnalla melko tuntematon, eikä toiminnan merkitystä täysin ymmärretty.¹⁰⁸

Ylioppilas Kaarlo Kalervo Kari oli syntynyt Kalvolassa 23.7.1890, mutta tutustunut Kuhmalahteen jo lapsuudessaan, sillä hänen isänsä kappalainen **Kaarlo Kustaa Kari** oli kotoisin Kuhmalahdelta Haapasaaren Huunalta. Äitinsä puolelta hän oli ruoveteläistä talollissukua. Ylioppilaaksi päästyään hän opiskeli Helsingin yliopiston filosofisessa tiedekunnassa vuosina 1911-15. Tästä lahjakkaasta luonnontieteilijästä on sanottu, että oli mitä ilmeisin professorin alku. Isänmaalliset aatteet veivät hänet kuitenkin mukanaan ja hän lähti Saksaan jääkärikoulutukseen 8.3.1915 lopputenttejä vaille valmiina filosofian kandidaattina. Karin lisäksi lähti v. 1916 Saksaan jääkäriksi myös toinen ”kuhmalahtelainen” **Johan Leonard Knaapi**.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Raitio 1996, 283

¹⁰⁷ Aamulehti nro 157, s. 3, 19.8.1917

¹⁰⁸ Raitio 1996, 282

¹⁰⁹ Raitio 1996, 282-283

Kuhmalahden suojeluskunnan synty

Suojeluskunnan lopulliseen syntymiseen paikkakunnalle vaikutti myös valkoisten puolelta tehty agitaatiotoiminta. Insinööri **Lauri Keso** Aitolahdelta kierteli 4.10.-2.11.1917 välisenä aikana aktiivisesti pitämässä puheita useilla Pohjois-Hämeen paikkakunnilla AK:n asiamiehenä suojeluskuntien perustamiseksi. Ennen vaatimaan työhön ryhtymistään hän oli tutustunut tarkoin mm. sosialistiseen kirjallisuuteen ja sosialistijohtajien lausuntoihin. Hän oli löytänyt esim. Oskari Tokoin ja Yrjö Mäkelinin lausuntoja, joissa he olivat asettuneet isänmaallisen ajattelun kannalle ja painottaneet työväen velvollisuutta taistella ase kädessä maansa puolesta. Kaikkialla oli virinnyt aluksi jonkinlaista toimintaa. Lokakuun 21. päivänä insinööri Keso saapui myös Kuhmalahdelle. ”Julkinaulatuilla” kutsuilla oli saatu kokoon Puntarin Osuusmeijerin kokoushuoneeseen noin 50 osanottajaa. Insinööri Keso oli ehdottanut suojeluskunnan perustamista mahdollisesti palokunnan nimellä. Eräs torpan poika oli ehdottanut puolestaan nimeksi punakaartia. Kaikki läsnä olevat kokivat kuitenkin suojeluskunnan tarpeelliseksi paikkakunnalla. Työväestökin lupasi tulla miehissä mukaan. Yleisesti kokouksessa oltiin sitä mieltä, että kansamme sortaja oli ajettava hinnalla millä tahansa maasta pois. Suojeluskunnan toiminta ja sen tarkoitus katsottiin ennen kaikkea suunnatuksi venäläistä sotaväkeä vastaan. Olihan odotettavissa, että se saattoi koska tahansa ryhtyä väkivaltaisiin tekoihin maan väestöä vastaan.¹¹⁰

Keson tarkoituksena oli saada koko väestö mukaan, mitään puoluetta erottamatta, jotta olisi saatu syntymään yhtenäinen innostunut mieliala venäläisten karkottamiseksi maasta ja järjestyksen palautuminen. Monin paikoin sosialistien johtomiehienkin kerrotaan olleen suosiollisia Keson esittämille ajatuksille. Sosialistit odottivat kuitenkin oman johtopartaansa määräyksiä ja omaan vapaaehtoiseen harkintaan perustuva liittyminen suojeluskuntiin ei näin ollen ollut mahdollista.¹¹¹

Kuhmalahden kokoukseen oli erikoisesti pyritty saamaan työväenyhdistyksen jäseniä. He olivat kuitenkin niin paljon johdostaan riippuvaisia, etteivät voineet antaa lopullista vastausta kysymättä ensin ”siltasaarelaisten lupaa”. Saatuaan ohjeet asiasta Tampereelta ilmoittikin työväenyhdistyksen johtomies **Simo Hietala** tammikuussa 1918 työväenyhdistyksen kielteisen kannan. Työväenyhdistyksen pöytäkirjassa mainitaan: *”Kokous tuli yksimieliseen päätökseen ettei järjestyneen työväen taholta oteta osaa suojeluskuntaan, koska sillä haluttiin tulevat kansat kansallissotaan ja työläiset toisiaan vastaan. Ja samalla päätettiin erottaa yhdistyksestä sellaiset jäsenet, jotka liittyvät porvarien kaartiin.”* Kuhmalahdi oli näin tyypillinen tapaus Pohjois-Hämeessä. Lauri Keson mukaan omistavia luokkia ei yleisesti niinkään innostanut suuri isänmaallinen aate vaan he näkivät suojeluskuntain tärkeämpänä tehtävänä oman henkilökohtaisen omaisuutensa ja henkensä suojelemisen.¹¹²

¹¹⁰ Raitio 1996, 283

¹¹¹ Raitio 1996, 283-284

¹¹² Raitio 1996, 283

Lehtien kirjoittelu porvariston verenhimoisuudesta ei voinut myöskään olla vaikuttamatta rivien hajoamiseen. Esimerkiksi syyskuun 25. päivä Työmies-lehti väitti porvareiden kulkevan ympäri revolveri kädessään murhataksaan jokaisen työmiehen takkia kantavan.¹¹³

Melkeinpä kaikkiin Hämeen kuntiin perustettiin suojeluskunta, mutta välttääkseen kahnauksia sosialistien kanssa, jotka olivat lukumäärältään suurempi ryhmä ja joiden takana saattoi olla myös venäläinen sotaväki, suojeluskuntalaiset yrittivät toimia salaa.¹¹⁴

Aluksi Kuhmalahdellakin valittiin nelimiehininen toimikunta suojeluskunta-asiaa kehittämään. Työväestön enemmistön asetuttua vastustamaan järjestettiin suojeluskunnan toiminta salaiseksi. Aluksi järjestettiin viestinvientitiet. Ylioppilas (myöh. maisteri) **Niilo A. Vappula** valittiin ”jonkinlaiseksi” puheenjohtajaksi ja kokoonkutsujaksi. Hän mm. hankki ja levitti tietoja yleisestä tilanteesta. Varsinaisen johtajan puuttuessa jäi suojeluskunnan toiminta kuitenkin ”alkeelliseksi”. Hänen lisäksi muita innokkaita toimikunnan jäseniä olivat maanviljelijät **Lauri A. Mattila**, **Jalmari Hinkkala** Vehkapuntarista ja **Kalle Markkula** Kivisalmesta, sekä erikoisesti innokkaimpina vuokraajan poika **Niilo Nurminen** Pohjasta ja vesitehtailija **Hugo Virtanen** Vähä-Pennosta. Toimikunnan kokouksiin otti osaa myös maanviljelijä **K.A. Lehtinen**. Lisäksi maanviljelijät **K. Annala** ja **Otto Aro** Vehkapuntarista valittiin pitämään yhteyttä paikallisiin työväenjärjestöihin ja niiden johtohenkilöihin.¹¹⁵ (Pauli Sipilä mainitsee, että toimikuntaan kuuluivat edellisten lisäksi myös **V. Mellin** Kivisalmesta, **Kalle Mäki-Penttilä**, **V. Tulokas** Tervaniemestä, **V. Saario** Pohjasta, **S. Anttila** Vehkajärveltä ja **K. Mattila** Pajulasta).¹¹⁶ Toimikunta oli yhtä kuin ”Hevosystävät”-seura. Muuta toimintaa ei virinnyt mainittua toimikuntaa enempää. Varsinainen suojeluskunnan perustava kokous jäi pitämättä. ”Hevosystävät”-seuran nimissä kerättiin varoja ja jäseniä. Toimikunta piti yhteyttä Tampereelle ja naapurisuojeluskuntiin, sekä pyrki hankkimaan aseita.¹¹⁷ Tärkeämmäksi tehtäväksi muodostui mahdollisuuksien puuttuessa aatteen juurruttaminen.¹¹⁸

Aktivistit pyrkivät aluksi saamaan aikaiseksi valtakunnallisen keskusjohtoisen organisaation, liike lähti kuitenkin kehittymään varsin epäyhtenäisesti. Vaikka suojeluskuntien johtoportailta olikin yhteydet senaattiin, suojeluskunnat muodostivat vielä vuoden 1917 lopulla laillistamattoman ja valtiovallasta riippumattoman liikkeen, johon liittyminen oli vapaaehtoista, mutta toiminta sotilaallista. Virallisesti suojeluskunnat tunnustettiin hallituksen joukoiksi vasta 25.1.1918. Sodan alettua muutamaa päivää myöhemmin tunnustus saatettiin julistuksella kaiken kansan tietoon.¹¹⁹

Vapaaehtoisten suojeluskuntien lisäksi valkoinen puoli tarvitsi, vallatakseen Etelä-Suomen punaisilta, riviinsä kaikki asekuntoiset miehet. Suomen senaatti antoi nojautuen vuoden 1878 asevelvollisuuslakiin, 18.2. kansalle julistuksen, jonka mukaan hallitus kutsui kaikki asekuntoiset miehet, jotka ennen 1.1.1918 olivat täyttäneet vähintään 21 ja enintään 40 vuotta saapumaan ohjeitten mukaan toimitettaviin asevelvollisuuskutsuntoihin. Nämä kutsunnat toimitettiin Hämeen läänin eri kunnissa sen mukaan kuin ne vapautuivat punaisten vallasta. Taistelujen alettua ystävät ja viholliset olivat

¹¹³ Raitio 1996, 284

¹¹⁴ Raitio 1996, 284

¹¹⁵ Raitio 1996, 284

¹¹⁶ Lahtinen 2001, 13

¹¹⁷ Raitio 1996, 284

¹¹⁸ Raitio 1996, 285

¹¹⁹ Raitio 1996, 281

sekaisin ympäri pitäjää. Rintamain järjestely tapahtui vasta sitten kun se oli ensin hahmottunut ensimmäisten taisteluiden jälkeen.¹²⁰

Punainen valta asetti rajoituksia valkoisten liikehtimiselle. Kuitenkin jo helmikuun 5. päivä 1918 lähtivät ensimmäiset viisi miestä, Hugo Virtanen, Niilo Nurminen, **K.V. Sipilä**, **Pauli Sipilä** ja **Leino Nurminen** Kuhmalahdelta Jyväskylään päin liittyäkseen valkoisten joukkoihin. Heitä seurasi kuukauden kuluessa vielä yli kaksikymmentä miestä.¹²¹ Useimmat heistä joutuivat taistelemaan silloisen Pohjois-Hämeen rykmentin mukana, taistellen mm. Vilppulan, Länkipohjan, Oriveden, Lempäälän, Tampereen ja Viipurin valtaamiseksi. Tähän rykmenttiin kuului kaikkiaan 31 Kuhmalahden miestä, joista I eli Kalmin pataljoonaan kuului yhdeksän, minkä lisäksi yksi taisteli Oulun 1. rintamakomennuskunnassa, samoin yksi Etelä-Savon rykmentissä ja yksi III Krenatöörirykmentissä. Heistä kaikkiaan kolme kaatui taisteluiden aikana. Lisäksi taistelussa saamiinsa vammoihin menehtyi kuhmalahtelaisia innostanut jääkärikapteeni Kaarlo Kalervo Kari, joka myös on haudattu neljäntenä Kuhmalahden sankarihautaan. Lisäksi kolme Kuhmalahden suojeluskuntalaista osallistui myös Viron vapaussotaan.¹²²

Punakaartin pitäessä valtaa Kuhmalahdella suojeluskunta ei voinut toimia. Rintamalle lähtijöitä avustettiin mahdollisuuksien mukaan. Rintaman siirryttyä etelämmäksi, pari päivää Kuhmalahden valtauksen jälkeen, perustettiin virallisesti Kuhmalahden suojeluskunta 24.3.1918. Suojeluskunnan päälliköksi valittiin maanviljelijä **Kustaa Lahtinen** (Suomen entisen vakinaisen väen sotilaita), esikuntapäälliköksi maanviljelijä K.A. Lehtinen, kansliapäälliköksi ja rahastonhoitajaksi maanviljelijä Kaarlo Mattila (myöh. paikallisapäällikkö) sekä muiksi esikunnan jäseniksi maanviljelijä V. Saario Pohjasta, maanviljelijä L.A. Mattila Vehkapuntarista, sekä varalle maanviljelijä Otto Aro Vehkapuntarista ja kauppias **O. Paloranta** Pohjasta. Toiminnan kerrotaan alkaneen heti innokkaasti. Suojeluskunta majoittui Tervaniemen Mattilaan ja lottien hoitama ruokailupaikka toimi naapuritalossa Tuomaalassa. Toiminnan taloudellisesta puolesta huolehtivat yksityiset lahjoituksin sekä kunta, joka lahjoitti suojeluskunnalle 10 000 mk ja armeijalle 20 000 mk.¹²³

Vehmaisista noudettiin valkoisen armeijan esikunnalta aseita ja ampumatarpeita. Lisäksi lähti vielä yhdeksän vapaaehtoista rintamalle. Koko sotaan osallistuvan valkoisten kuhmalahtelaisten joukko oli jo yli 40 miestä. Kutsunnan kautta komennettiin Tampereelle 10.4. ja 18.4. yhteensä viisikymmentä miestä. Lisäksi rintamantakaisesta paikallisvartioinnista huolehti 60 miestä. Kaikkiaan liikkeellä oli kuhmalahtelaisia valkoisella puolella n. 150 miestä. Vehkajärvelle perustettiin myös paikallisosasto 28.3.1918, jonka päälliköksi valittiin maanviljelijä **A. Siren** ja sihteerinä toimi kaupanhoitaja **R. Kaplin**.¹²⁴

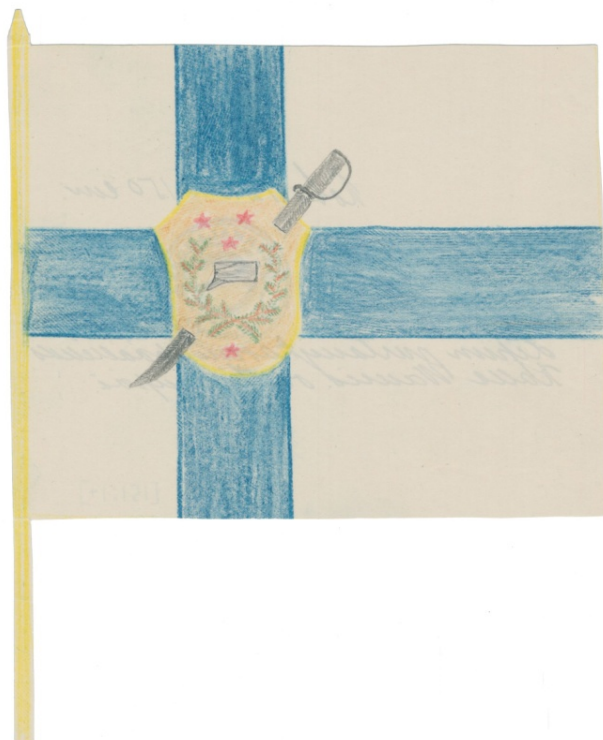
¹²⁰ Raitio 1996, 289

¹²¹ Raitio 1996, 289

¹²² Raitio 1996, 285

¹²³ Raitio 1996, 285

¹²⁴ Raitio 1996, 285-286

Kuva 3. Kuhmalahden suojeluskunnan lippupiirros.¹²⁵

¹²⁵ Internet: Kansallisarkisto-Digitaaliarkisto-Suojeluskuntien lippupiirustuskokoelma-Kuhmalahden suojeluskunta

Työväenliikkeen linja

Kymmenvuotiskautena 1907-1917 työväenliikkeen toiminta oli heikentynyt – nimenomaan oli heikentynyt luottamus eduskuntaan ja sitä tietä saataviin lainsäädännön uudistuksiin. Huolimatta siitä, että puolue sai vaaleissa paljon ääniä, itse yhdistystoiminta laimeni. Mutta vuoden 1917 keväästä tapahtui taas räjähdysmäinen nousu. Näin usko yhtäkkiseen vallankumoukseen kasvoi: olivathan vuosien 1905 ja 1917 tapahtumat osoittaneet, että työväenliikkeen vaatimukset saatiin vallankumouksellisessa tilanteessa toteutetuksi yhdellä kertaa.¹²⁶

Vuoden 1917 mielipiteenmuodostukseen työväenliikkeessä vaikutti voimantunto, joka oli kasvamassa vallankumouksen jälkeen. Se oli vahvistunut jo vuoden 1916 vaalivoiton johdosta ja näytti osoittavan todeksi ennustukset sosialismin ja työväenliikkeen voiman kasvusta. Tätä tunnettahan oli esiintynyt runsaasti vuoden 1905 suurlakon jälkeen, mutta innostuksen laimeneminen oli sitten aiheuttanut epäilyjä. Nyt näytti tilanne muodostuneen sellaiseksi, että liikkeen aatesisällön ennusteet olivat sopusoinnussa tosiasioiden kanssa. Jo ennen maaliskuun vallankumousta oli työväenyhdistysten ja varsinkin ammattiosastojen jäsenmäärissä havaittavissa kasvua. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen voidaan puhua jäsenmäärän räjähdysmäisestä kasvusta. Esim. Helsingin metallityöntekijöiden järjestöihin liittyi juuri maaliskuun vallankumouksen tapahduttua yhtenä lauantaina noin 1 500 jäsentä ja Helsingin sekatyöntekijöiden ammattiosastoon kolmena iltana 400. Kaikkiaan ammattijärjestöihin liittyi vuoden 1917 kuluessa noin 160 000 uutta jäsentä. Tämä loi voimakkaan tunteen siitä, että nyt elettiin uutta ja vallankumouksellista aikaa.¹²⁷

Merkittävä kehityslinja vuoden 1917 tapahtumissa oli bolševikkien vaikutuksen kasvu keväästä alkaen. Tässä vaikuttivat paljon toisaalta eräät Pietarin suomalaiset kuten Eino Rahja ja Adolf Taimi, jotka olivat toimineet Suomen työväenliikkeessä mutta olivat bolševikkipuolueen jäseniä. Heidän onnistui syksyä kohti tuntuvasti lisätä vaikutusvaltaansa ja saada ajatuksilleen vastakaikua. Adolf Taimi esitti kesäkuun puoluekokoukselle maassa olevien merisotilaiden ja venäläisten työläisten tervehdyksen korostaen kuuluvansa sosiaalidemokraattisen paikallisjärjestön bolševikkiseen siipeen.¹²⁸

¹²⁶ Soikkanen 1967, 24

¹²⁷ Soikkanen 1967, 93

¹²⁸ Soikkanen 1967, 98

Kuhmalahden punakaartin synty

Venäjän vallankumouksen levittyä myös Suomeen järjestäytynyt työväki pelkäsi levottomuuksia ja tunsu siksi tarvitsevänsä järjestysmiehiä perustaen kevästä 1917 kaarteja. Seuraavan vuoden alkukuukausina työväenkaartit muodostivat sisällissodan punaisen armeijan rungon. Tavallista aktiivisempaa työväenkaartien perustaminen oli kaiken kaikkiaan niissä kunnissa, joissa käytiin työtaisteluja 1917 joko teollisuudessa tai maataloudessa. Yhteisenä pohjana oli yleensä kaartipaikkakuntien sosiaalidemokraattien vahva kannatus ja organisoituneisuus.¹²⁹

Työväenyhdistyksiä pitäjässä oli ainakin Tervaniemessä ja Vehkajärvellä, joissa molemmissa oli oma työväentalokin (Tervaniemessä edelleenkin).¹³⁰

Työväenkaartin syntyajankohdaksi Kuhmalahdella on määritetty viimeistään lokakuun 27. päivä 1917. Tällä Tervaniemen työväenyhdistyksen ”järjestyskaartilla” tai ”suojeluskaartilla”, joksi sitä myös kutsuttiin, ei näytä olleen omaa johtokuntaa, mutta kylläkin oma kirjuri, jonka työväenyhdistyksen kokous valitsi marraskuun lopulla 1917.¹³¹ Vapausota -kertomuksessa punakaarti kerrotaan perustetun Kuhmalahdelle 2.12.1917. Punakaartin kerrotaan kuitenkin vasta varsinaisesti järjestäytyneen ja alkaneen toimimaan sodan puhjettua, sekä varmentaneen asemansa paikkakunnalla.¹³²

Ajankohdan määrittelyn vaikeutta on Marja-Leena Salkola selittänyt teoksessaan *Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 2'*: ”Kuhmalahdella mainitsee kaksi eri lähdettä kaartinhankkeita olleen jo 27.9.1917. Molemmat lähteet ovat syntyneet tutkittavan ajan jälkeen. Ilmari Elosen kuulustelupöytäkirjassa ilmoitetaan järjestökaarti perustetun 27.9.1917 ”kuten pöytäkirjat ovat osoittaneet”. Tällaisia pöytäkirjoja en kuitenkaan ole löytänyt. Vapausotakertomuksessa mainitaan, että punakaarti perustettiin Kuhmalahdelle 2.12.1917. Kertomuksen mukaan hankkeita oli ollut jo sitä ennenkin: 27.9. oli perustettu ”jonkinlainen järjestökaarti”, mikä kuitenkin ”meni kait myttyyn”; sen toiminnasta ei myöhemmin ole mainittu mitään. Ilmeisesti pöytäkirjassa, johon todennäköisesti molemmat lähteet nojaavat, on maininta 27.9.1917 pidetyn työväenkokouksen päätöksestä perustaa kaarti. Mahdollisesti pöytäkirjaan on merkitty virheellisesti 27.9. lokakuun 27. päivän asemasta. Joka tapauksessa olen katsonut kaartin perustamisen tapahtuneen Kuhmalahdella viimeistään 27. lokakuuta.

Tulkinnan puolesta puhuu sekin, että Kuhmalahdella perustettiin porvarillinen suojeluskunta 27.10.1917 kokouksessa, johon osallistui myös sosialisteja. Järjestön historiikin mukaan työväki ei kokouksessa liittynyt suojeluskuntaan, mutta ilmoitti kuitenkin kannattavansa hanketta. Mikäli näin oli, voidaan ajatella, että Kuhmalahden sosialistit perustivat kaartinsa sen jälkeen kun porvarillinen suojeluskunta oli perustettu. Mikäli työväellä olisi jo tuolloin ollut kaartinsa, se ei varmaankaan olisi kokouksessa ilmoittanut kannattavansa suojeluskunnan perustamista. Sitä paitsi jos työväellä olisi jo niihin aikoihin ollut oma järjestönsä, siitä olisi luultavasti mainittu kokouksessa ja myös suojeluskunnan kertomuksessa.

¹²⁹ Raitio 1996, 278-279

¹³⁰ Lahtinen 2001, 14

¹³¹ Salkola 1985, 84

¹³² Raitio 1996, 279

Keson mukaan työväestö suhtautui Hämeessä "verraten myötätuntoisesti" porvarien ja työväestön yhteistoimintaan. Tämä tarkoittanee, että suojeluskuntien ja työväen tavoitteet olivat paljolti samat: järjestyksen valvominen, tähän liittyvä elintarvikelevottomuuksien estäminen ja kansalaisten suojeleminen saksalaisten mahdollisesti hyökätessä maahan. Samanlaisista tavoitteista huolimatta suojeluskunnat nähtiin työväenliikkeessä paljolti myös työväestöä vastaan perustettuina "lahtarikaarteina". Päivää ennen Kuhmalahden suojeluskunnan perustamiskokousta eli 26. lokakuuta Kansan lehti oli kirjoittanut suojeluskunnista "lahtarikaarteina" todeten, etteivät työläiset tulisi liittymään niihin. "Saattaa vieläkin syntyä tilanteita, jolloin meillä olisi syytä yhteisiin suojelustoimiin, mutta kun suojeluskunnista on tehty etupäässä työläisiä vastaan tähdättyjä lahtarikaarteja, me emme lähde mukaan puhuttakoonpa sitten julkisuudessa niistä miten kauniita sanoja tahansa", lehti kirjoitti. Lokakuun jälkipuoliskolla suomalaisten suojelutoimien tarve oli ilmeinen. Sanomalehdet kertoivat Venäjän väliaikaisen hallituksen suunnitelmista tyhjentää Suomi ja saksalaisten aikeista nousta maihin täällä. Ilmeisesti nämä huhut saivat myös Kuhmalahden työväestön tuntemaan suojelusjoukkojen tarvetta. Siksi työväki luultavasti 27. lokakuuta ilmoitti kannattavansa suojeluskuntahankkeita. Kun toisaalta Kansan Lehdessä kiellettiin liittymästä "lahtarikaarteihin", työväen mahdollisuudeksi jäi lopulta vain oman kaartin perustaminen Suomen ammattijärjestön valtuuston kehotuksen mukaisesti. Se että Kuhmalahden työväen kaartinperustamispäätös 27.10. oli spontaani seuraus suojeluskunnan perustamispäätöksestä, selittää sitä, että kaartista tuli vain "jonkinlainen järjestökaarti", joka "meni kait myttyyn". Ehkä kaartin toiminta lamaantui työväenkaartin – ja myös suojeluskuntien – tavoitteiden ristipaineessa."¹³³

Kuhmalahden punakaartin esikuntaan kuuluivat puheenjohtajana torppari **Kalle Pitkänen** ja muina jäseninä torppari **Simo Hietala**, itsellinen **Kustaa Jokinen**, suutari **J.F. Laakso** ja seppä **Ilmari Elonen**. Kirjurina toimi räätälintytär, neuloja **Rauha Tuominen**.¹³⁴ (Pauli Sipilän mukaan esikuntapäällikkö oli Kalle Pitkänen ja jäseninä seppä Ilmari Elonen, torppari Simo Hietala, suutari J.F. Laakso ja seppä **J.V. Salonen**).¹³⁵ Kuhmalahden punakaartin komppanianpäällikkö oli **Heikki Ketonen** Pohjan kylästä.¹³⁶

Maatalouslakon aikana työväenyhdistykset asettivat lakkovahteja, joiden tehtävänä oli karkottaa työväki pois maamiesten pelloilta. Tammikuussa 1918 työväenyhdistykset toimeenpanivat pakollisia kutsuntoja, joissa yhdistyksen jäseniä ilman muuta määrättiin punakaartiin. **Eino Kylänlahti** kertoo kirjoituksessaan: Sotilaspojan muistoja Vapaussodan ajalta Vehkajärven tapahtumista (julkaistu Vapaussoturi 5/80) *"- pirtin ovi avautui, ja kaksi rotevaa miestä, jotka minäkin tunsin, astuivat sisään ja heti tullessaan he sanoivat: "täältä tulee värväriä ja kerjäläisiä." Kun he sitten istuutuivat, isä alkoi kysellä, että mitä te nyt värväätte ja kerjäätte. Niin silloin vanhempi mies sanoi: "me värväämme miehiä punakaartiiseen. Ellei talosta lähde miestä, niin ainakin jotain kuivaa muonaa pitäisi saada."* Isä jatkoi tiedusteluaan, kertoo 12-vuotias poika ja äiti ajoi miesten säkkeihin leipää ym.¹³⁷

Isä kyseli keitä nyt lähtee sinne "punakaartiiseen" ja missä niitä koulutetaan. Joukossa oli joitakuita pojallekin tuttuja. Tampereella kuului koulutettavan ja miehet selittivät, minkälaisia ovat aseet ja miten niitä käytetään. Selitykset tuntuivat pojasta ihan kamalilta. Ja kun isä ei näyttänyt lähtevän "punakaartiiseen", ajatteli poika häntäkin odottavan kauhean kohtalon. Kun isä vain rauhallisesti

¹³³ Salkola 1985, 105 & 107

¹³⁴ Raitio 1996, 287

¹³⁵ Lahtinen 2001, 14

¹³⁶ Raitio 1996, 288

¹³⁷ Lahtinen 2001, 14

jatkoi keskustelua ja sanoi, että vaikka ne pojat saavat millaisen koulutuksen tahansa, niin kuinka ne hirvenevät sellaista tehdä. Täällähän ovat kaikki tuttuja. Siihen taas vanhempi mies vastasi, että ei sitä niin tehdä. Nää miehet viedään muualle ja tänne tulevat valkeakoskilaiset.¹³⁸

Valtakunnallinen punakaarti syntyi kuitenkin vasta 26.1.1918, jolloin tehtiin päätös koko maan työväen järjestyskaartien yleisesikunnan ja Helsingin punaisen kaartin esikunnan yhdistämisestä. Järjestyskaartien ja punakaartien yhtyminen koko maan laajuiseksi yhdeksi organisaatioksi Suomen Punaiseksi Kaartiksi, muodosti samalla sisällissodan aikaisen punaisten armeijan.¹³⁹

Vehkajärvi näyttää olleen punaisten agitaattoreille hyvää maaperää. Eino Kylänlahti kertoo edelleen: *“Punaiset, joita oli silloin jo koko kylä täynnä, määräsivät, että kaikki hevoset on luovutettava punakaartilaisille ja kyytimiehet on pantava mukaan. Isä sai minun setäni lähtemään meidän hevosella. Setä katseli sitä meininkiä päivän. Pimeän tullen ajoi meidän hevosen erään ladon ovelle, pani peitot hevosen selkään ja hissoi pimeän turvin metsien kautta meille. Samalla hän ilmoitti, ettei hän enää sinne palaa: “Mene itse tai jätä hevoses sinne.” Aamulla päätettiin, että Eino lähtee äitinsä kanssa ajomiestä etsimään. Kun he pääsivät määräpaikkaan ja esittivät asiansa, saivat he kuulla sellaisen rähinän, ettei paremmasta väliä. Talon emäntä huusi täyttä kurkkua: “Kyllä teidänkin olis tarvinnut aikanaan ottaa jäsenkirja, mutta nyt on kaikki myöhäistä.” Niin siinä kuitenkin kävi, että se mies ajoi illan suussa hevosen oman tallimme eteen ja sanoi: “Tossa on sun hevoses.” 12-vuotias Eino poika lahti sittemmin Vehkajärven II taistelun jälkeen viemään vaikeasti haavoittunutta vapaus-soturia Kuhmoisiin. Luoti oli mennyt oikean käden käsivarresta sisään ja tullut niskasta ulos. “Vaikka - niin kuin jälkeinpäin sain kotona tietää - punakaartilaisten ratsut tulivat kohta perässäni, pääsin kuitenkin onnellisesti perille. Potilaani pääsikin asianmukaiseen hoitoon.”¹⁴⁰*

Urhea sotilaspoika joutui Kuhmoisten “kuumana päivänä” hirmuisella kiireellä pakkaamaan patruunoita kuularuiskujen vöihin. Kuhmoisista pienen ajomiehen matka jatkui Padasjoen suuntaan Kalmin pataljoonan perässä. Vasta kevään koittaessa hän palasi kotiin.¹⁴¹

¹³⁸ Lahtinen 2001, 14

¹³⁹ Raitio 1996, 279

¹⁴⁰ Lahtinen 2001, 14

¹⁴¹ Lahtinen 2001, 14

Kuhmalahden punakaartin epäonnistunut ensiyritys

Ensi kerran Kuhmalahden punakaarti toimi uudenvuoden aattona 1917 jolloin Luopioisten ja Kuhmalahden kautta matkusti pohjoiseen kolme Saksanniemen¹⁴² poliisikoululaista. Estääkseen näiden matkan kokoontui Kuhmalahden punakaarti kutsuen vielä Luopioisten kaartinkin avukseen.

Iltapuolella Tapanilan majataloon Tervaniemen kylässä saapuneet saksanniemeläiset olivat K.A. Lehtisen antaman varoituksen saatuaan jatkaaneet jo heti matkaansa Eräjärvelle. Tervaniemen punaiset asettivat heti vartioita maantielle majatalon ulkopuolella. Myöhään illalla saapui Luopioisista avuksi muutamia punakaartilaisia, jotka miehittivät maantien majatalon ulkopuolella sekä läheisyydessä olevat tiet, vartioiden niitä ankarassa pakkasessa koko yön. Seuraavana päivänä majatalon isäntä kävi keskipäivän aikaan heiltä kysymässä, mikä tarkoitus tällä majatalon vartioimisella oli. Hänelle vastattiin, että majatalossa olevilta "lahtareilta" oli aseet riistettävä. Kuultuaan että vieraat olivat jo poistuneet illalla ja tehtyään tarkastuksen punakaartilaiset lähtivät marssimaan kiroten kohti Luopioista. Varsinaisesti punakaarti alkoi toimia Kuhmalahdella tammikuun viimeisenä päivänä miehittäen pitäjien puhelinkeskukset.¹⁴³

144

¹⁴² Saksanniemi sijaitsi Porvoossa.

¹⁴³ Raitio 1996, 290

¹⁴⁴ Turun Lehti nro 2, s. 3, 5.1.1918

Punakaartilaisien hevosrosi opuihat.

Valtion hevoset haluttua tavaraa.

Sun postijuna uudenvuodenpäivänä saapui Bilppulan asemalle, oli jonne loikoontunut noin 30 hulligaania, jotka väkivalloin irroittivat junasta vaunun, mistä oli valtion hevosia.

Ajemapäällikkö päätti tämän johdosta pyhättää liikenteen. Sun roistot loputti huomauttavat, että heidän on taituttava, koska koko liikenne uhoiti jatkua, suositivat he ajempäällikön vaatimukseen ja jättivät liittää hevosivaunun asemalla jatkamaan tavaraajunaan, jonka jälkeen hevoset pääsivät rauhasa jatkamaan matkansa.

Edellisenäkin yönä, kun hevosia kuljettiin erässä tavaraajunassa, yrittivät hulligaanit niitä varastaa, mutta päätti juna mennään roistojen läpi, kun ei kuljettaja eikä konduktööri välittäneet heidän pyhähdysmerkeistään. Tästä raivotuneina rupejivat roistot ampumaan tavaraajunan konduktööriä.

Viime maanantai-iltana oli Sahalahdelta lähtenyt saapunut Kuhmalahdelle joukko rahastavia matkamiehiä, jotka olivat poikenneet Tervaniemen festiivimariin. Luopioisista oli Kuhmalahden "punaisille" puhelimella ilmoitettu ratsunmiesten tulosta ja lähetetty heidät pidättää. Tämän johdosta Kuhmalahden punakaartilaiset pitivät viikua vahtia ja uudenvuodenpäivän aamupuolella saapui Luopioisista apujoukkoja, joihin kuului ajettua miestä; silloin oltiin valmiit "vihollista" vastaanottamaan. Mutta sitä ei suullutkaan, ja kun vihdoin mentiin majataloon katsemaan, niin olivatkin ratsunmiehet hepotiesjään; he näöt eivät olleetkaan viipyneet kuin aivan lyhyen ajan, jonka tultua olivat jatkaneet matkansa punakaartilaisien tietämättä.

Taistelua vapaudesta ja paremmista oloista

Vuoden 1918 sodasta on käytetty useita eri nimityksiä: vapaussota, vallankumous, kapina, punakapina, luokkasota, kansalaissota, veljessota, sisällissota, riippuen katsojan poliittisesta kannasta tai tarkasteluajankohdasta. Vapaussota tai vapaustaistelu on porvarillisen valkoisen puolen käyttämä nimitys. Heille sota oli taistelua sarron poistamiseksi ja vapauden saamiseksi venäläisten ja maanpetoksellisena pidettyjen vallasta. Vapaussota turvasi tämän näkemyksen mukaisesti lopullisesti Suomen itsenäisyyden.¹⁴⁵

Luokkasota-termiä ovat käyttäneet etupäässä kommunistit. Heille sota oli työväenluokan ja porvariston vastakkainasettelun synnyttämä taistelu. Koska sota oli kamppailua valtiollisesta vallasta, siitä on käytetty myös vallankumous nimitystä. Alkoihan punaisten johto rakentaa, kaapattuaan vallan Etelä-Suomessa, hallussaan pitämilleen alueille uutta valtio- ja yhteiskuntajärjestystä, joka perustui sosialismiin. Samalla se oli myös valkoisten kannalta kapinaa laillisesti valittua hallitusta vastaan.¹⁴⁶

Kansalaissota-nimitys on valkoisten ja molempia puolia ymmärtämään pyrkivän historiankirjoituksen käyttämä yleisnimi. Nykyisin käytetään sodasta monissa yhteyksissä sisällissota nimitystä, koska vastakkain olivat oman maan kansalaiset ja mukana oli myös vieraita joukkoja. Samalla nimi tuo esiin taustalla esiintyvät monensuuntaiset pyrkimykset. Sisällissota-nimi on myös puolueeton ja vertailun salliva, jolla ei ole poliittisia rasitteita. Kaikki nämä nimitykset ovat omalla tavallaan oikeita kuvaavathan ne tämän monitahaisen tapahtumasarjan eri puolia. Kuhmalahtelaisille itselleen vuoden 1918 sota on kapina. Tätä nimitystä käyttävät paikkakuntalaiset yleisesti riippumatta poliittisesta taustasta.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Raitio 1996, 286

¹⁴⁶ Raitio 1996, 286

¹⁴⁷ Raitio 1996, 286